

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Valerii Andreae Desselii Erotemata Ivris Canonici

Andreas, Valerius

Francofurti & Lipsiae, 1720

Libri Quinti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63277](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63277)

JURIS

CANONIC

Per

EROTEMATA

DIGESTI ET ENUCLEATI

LIB. V. TIT. I.

De Accusationibus, Inquisitionibus
& Denunciationibus.

Ex tribus objectis Juris Pontificii restitutum, quod circa Actiones criminales versatur, quæ actiones coram judice Ecclesiastico instituuntur trifariam, vel per Accusationes, vel per Inquisitiones, vel per Denunciationes, estque hoc primum hujus libri caput de judicio criminali.

I. Accusatio & Accusare quid?

Ita post Host. hic Summa in communi ter Doct. can. 2. 3. & 5. II. qu. 1.

ACCUSATIO est criminis alicujus apud judicem competentem, in dictæ publicæ causæ, inscriptione interveniente legitime facta delatio. Et Accusare nihil aliud, quam deferre reum criminis alicujus ad judicem, cum subscripto.

scriptione deferentis. Recte, Inscriptio-
ne interveniente, vel cum subscriptione
deferentis, ne alias calumniatoribus per
odium aut malitiam quoslibet accusandi
detur occasio.

2. Quid est Inscriptio?

Est obligatio in scriptis facta, qua ac-
culator ad eandem poenam se obstringit,
si crimen, quod commissum esse accusato-
rio libello porrecto, praetendit, non pro-
baverit, quam reus pati debuisset, si pro-
basset. Hodie inscriptio ac poena talio- *c. 1. h. t.*
nis passim a foro recesit, in ejusque lo-
cum fere succesit poena arbitraria judicis.

3. Quibus personis in judicio criminali
opus est?

Histibus, judice, accusatore legiti-
mo, id est, qui ob aliquam justam causam
accusare non prohibeatur, Denun-
tatore vel fama, & Reo. Quod si legi- *c. 3. h. t.*
timus non fuit accusator, frustra fatiga-
tus accusatus.

4. Qui & quibus ex causis accusare pro-
hibentur?

l. 6. & 7. C. De his, qui

Ex his praecipue. I. Si ejus, qui ad *accus. non*
accusat, non interfit. II. Si eundem ejus- *poss.*
dem criminis accusaverit, & destiterit
Y. de in-

17. 10. 63.
b. t.

dein ab accusatione, expresse vel tacite
III. Si accusator sit inimicus accusati, vel
ejus inimico cohabitaret: quia præbetur
hujusmodi accusatio proficisci et
quodam. IV. Repellitur laicus ut
accusare Clericum, ex eadem causa
quia Clericis laicos oppido infestos tra-
dit antiquitas, quod & præsentium ex-
perimenta temporum manifeste declarant.

c. in pr. De inquit Pont. Nisi laici vel suam vel
immun. rum injuriam prosequantur: quo
Eccl. in 6. c. quamvis non admitterentur ad
D. cetero Clericos ad testimonium, quia nemo
sup. De te- causa sua testis esse potest, tamen ad
stib. 17. Sc. cusandum eos admitti nihil verat. Sed
31. inf. De enormitas criminis laicos adversus Cleri-
Simon. Vi- cos admittat, veluti in crimine Simonie,
de Vallen- hæreseos & læsæ Majestatis. Pluresque
hic §. 2. alios alii recensent.

n. 5.

5. An & Monachus accusator audiendus
erit contra suum Præla-
tum?

c. Ex parte Eum audiendum esse, si Abbatem
ii. h. i. d. c. um velit alicujus criminis accusare, re-
ii. Sc. can. scripsit Alexander III. Pont. Quam
Monachi vis eidem suo Prælato obedientiam vo-
35. XXI. verit; nisi rationabilis aliqua causa im-
qu. 1. pediat. Imo & sumptus, quibus ad pro-
sequendam accusationem est opus, cum
ipse Monachus nihil proprii habere possit.

ut ex bonis Monasterii suppeditandi sunt. Alios autem Monachus accusare non potest, nisi interfit Monasterii, & de licentia sui Abbatis vel Superioris.

6. Ad prosequendam accusationem an admittendus procurator?

Is non ad alium effectum admittitur, quam ut alleget in iudicio causam absentiae, vel alias exceptiones ipsum crimen tangentes. Tenetur enim ipsemet, qui accusationem instituit, eam prosequi, quia regulariter in causis criminalibus, quemadmodum reus se non potest per procuratorem defendere, ita neque accusator potest per procuratorem agere.

*c. Veniens
15. h. t.
l. 10. h. t.
l. Ab accu-
satore 13.
D. De
publ. jud.*

7. Quid est Inquisitio?

Est criminis alicujus per iudicem competentem Canonice facta investigatio, adversus eos, qui vel denunciati sunt, vel qui ob crimen aliquod male audiunt & infames habentur.

8. Qualiter instituitur hac Inquisitio?

Institui solet a Iudice, interdum aliquo denunciante vel deferente, interdum etiam nullo accusante, vel denunciante,

ante, sed fama & rumore vulgi non merario ad hoc iudicem instigante. que enim iudex potest aut debet in quem instituere inquisitionem, nisi propter crimen aliquod ita vulgo famis, ut sine scandalo tolerari non possit.

*c. Quali-
ver 24. eod.*

9. *Quomodo exerceri iudicium criminis potest, ubi nullus est accusator aut denunciator?*

Hic fama publica & clamorosa inquisitio erit loco accusatoris vel denunciantis: non tanquam idem sit Accusator & Iudex, sed quasi denunciante fama referente clamore vulgi, Iudex officii sui debitum exequatur. Quod recte introductum est, ne alias crimina maneat impunita.

*d. c. 24.
vers. ex
quib.*

10. *Quid interest, crimen per inquisitionem probatum sit, an per accusationem?*

Quod Iudex, si per accusationem probatum fuerit crimen, cogatur certam poenam a lege statutam alicui crimini infligere: eo vero per inquisitionem patefacto, possit pro arbitratu suo, proque personae meritis, & delicti qualitate poenam

penam moderari. Nisi crimen esset ta- c. Inquisi-
e, quod Ordinis executionem aut benefi- tionis 21.
cii retentionem impediret: veluti si quis in pr. b. t.
per inquisitionem probatus esset simonia-
cus, qui eo casu perinde erit deponendus
ac privandus beneficio, ac si per accusatio. d. c. 21.
nem probatus foret talis.

ii. Quid est denunciatio?

Denunciatio Canonica (de qua agi-
tur hoc loco) est criminis alicujus apud
competentem judicem citra inscriptio-
nem legitime facta delatio. Fit autem c. 2. 3. &
hac denunciatio super crimine occulto aliquor
quidem, quod tamen aliquo modo pro- seqq. b. t.
bati possit; & fit potissimum ad poeni-
tentiam peragendam, vel aliam poenam
legitimam imponendam. Et hanc Cano-
nicam denunciationem praecedere debet
vel unica tantum, vel etiam altera moni-
tio charitativa: in quo differt a denunci-
atione Evangelica, in qua triplex moni-
tio requiritur necessario.

ii. Quotuplex igitur est Denuncia-
tio?

Triples: Canonica, Evangelica, & Ju-
dicialis, quæ & Civilis. Evangelica est,
quæ tantum fit ad poenitentiam, & simi-
liter

Y 3

liter locum habet in quolibet occu-
peccante, modo aliquo usque de delicto
constet. Eiusque forma traditur *Mat.*
18. v. 15. & Luca 17. v. 3. ut scilicet deli-
quens primo corripiatur privatim, de-
inde, si non paruerit fraternali correptio-
ni, iterum moneatur, adhibito uno

ca. Si pec- duobus testibus, & tunc demum, si con-
caverit. 11. tumax sit, deferatur Ecclesie puniendi
qu. 1. & c. Denunciatio judicialis fit per ministros
13. sup. de publicos, ad hoc constitutos, ut delicta
judic. Val- delinquentes denuncient magistratibus
len. hic §. idque vel ad vindictam publicam, & de-
5. post. Ca- citur publica: vel ad privatam interelle,
nif. in dicitur privata.

Summa

vor. tit.

13. In quo differt Denunciatio ab Accu-
satione?

Differt, & modo instituendi & fine.
c. Super. 13. Nam ad accusationem necessaria est in-
h. t. l. c. 13. scriptio: denunciatio fit sine inscrip-
tione. Accusatio fit principaliter ad pœ-
nam, id est, ut pœnam luat reus: denun-
ciatio non fit ad pœnam, sed ad vitæ e-
mendationem, ut reus corrigat suos ma-
los mores. Ideoque etiam denunciator
est repellendus a Judice, si prius amice
c. 2. eod. non admonuerit reum, quam crimen ad
judicem deferret.

De Calumniatoribus.

TIT. II.

Accusatores, vel denunciatores, si alicui falsa crimina objiciant, tenentur tanquam calumniatores.

1. *Quid dicuntur Calumniari, & quis Calumniator?*

Calumniari est falsum crimen scienter, & dolo malo intendere. Calumniator dicitur, qui falsum crimen scienter & dolo malo intendit, seu proponit. In eo diversus a Prævaricatore, quia hic falsa crimina detegit, & vera abscondit. Tergiversari vero est, in totum ab accusatione desistere.

2. *Quæ est pœna accusatorum calumniantium?*

Pœna est talio. Eadem scilicet pœna can. Quisplacendi sunt, qua mulctandi forent, si quis crimina fuissent probata, cum calumniatores ad vindictam poscat similitudo supplicii.

3. *Quod si eadem pœna plecti nequeant, vob calumniator non sit capax pœna?*

Tunc alia, & æque gravis infligitur.

Y 4

Exem-

Exemplum est in Subdiacono, qui laicum falso accusaverat alicujus criminis, quo probato deponendus, & Ordine exuendus esset Diaconus: quia non potest Subdiaconus spoliari Ordine, si non habet, præterquam quod per Subdiaconatu, publice verberibus castigatus mittitur in exilium.

c. i. b. 2.

4. *Quid si non constet, an quis calumniandi animo accusationem instituerit?*

De eo inquirere officio incumbit iudicis: qui, si in negotium id postulet, accusatori deficienti in probatione, minus se non animo calumniandi accusationem instituisse, præsertim adversus superiorem suum, Canonicam indicet purgationem, eumque, usque dum se purget, ab officio, & beneficio suspendet.

c. i. eod.

De Simonia, & ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.

TIT. III.

Hic incipit alterum hujus libri caput, quo materia iudicii criminalis, id est ipsa crimina enumerantur, & explicantur; quæ vel communia sunt omnium hominum, tum Ecclesiasticorum,

... tum laicorum, vel Clericorum pro-
... ra. Primi generis sunt illa, quæ in ipsum
... eum & religionem principaliter com-
... mittuntur (quorum gravissimum est Si-
... monia) & quæ in proximum.

1. Quid est Simonia?

Simonia (a Simone Mago, qui primus
legitur se hoc crimine polluisse, Act. 8.
ita dicta) est studiosa voluntas emendi,
vel vendendi aliquid spirituale, vel spiri-
tuali annexum. Studiosa, inquam, ut
excludantur leves, vel minus deliberatæ
voluntatis motus. Verbis emendi, vel ven-
dendi continetur contractus omnis one-
rosus, pretio temporali intercedente; vel
quod rationem pretii habeat, non gratui-
tus: veluti si pecunia detur, vel promit-
tatur, ex pacto sive tacito, sive expresso,
pro Sacramentorum administratione,
pro sepultura & exequiis mortuorum, pro c. 8. 9. 10. &
benedictionibus nubentium, pro ingres- pasim h. t.
su Religionis, pro beneficiorum Ecclesia- c. 12. eod.
ficorum collatione. Imo si tantum ob-
sequium aliquod sive immunitas, sive
etiam modus ab obsequio præstetur pro
beneficio obtinendo.

(Conf. Struv. Syntagm. jur. civ. Exerc. XV.
§. 1. & Prozym. ad Codic. L. 1. T. 2. §. 2.)

Y 5

2. Quod

2. *Quod hic vocas munus ab obsequio?*

Quodlibet ministerium & obsequium, quod homo homini in rebus temporibus præstare solet, habetque pretium. Est enim pretium hic tripliciter: aliud pretium manus, sive muneris a manu, aliud pretium linguæ, sive muneris a lingua, aliud pretium obsequii, sive muneris ab obsequio.

l. 178. D. de a manu pecunia est, & res quælibet, ut V. S. c. est in commercio, & quæ etiam pecunia sunt non appellatione continetur. Munus a manu nulli 114. qua favor est, sive preces & supplicationes humane, si ex pacto, vel promissione saluator. ne fiant. Munus ab obsequio servitus additus, ut ejus intuitu aliquid spirituale consequatur.

3. *Quotuplex est Simonia?*

I. Alia est juris divini, alia juris humani sive Ecclesiastici. Illa committitur circa res mere spirituales, & maxime circa eas, quibus confertur potestas clericorum. Hæc ex jure positivo prohibita nem suam habet, & committitur circa rem natura quidem sua vendibilem, prohibitam tamen vendi jure positivo Ecclesiastico: veluti in venditione be-

officiorum Ecclesiasticorum, secundum
quod temporale est; quod ab Eccle-
siâ prohiberi potuit propter dependenti-
am & connexionem, quam habet cum re
temporalibus: item in venditione officiorum mi-
nus spiritualium, quale est officium, Oe-
conomus Ecclesiæ, Advocatus Ecclesiæ, Sa-
crificarius, & similia.

II. Alia est Mentalis, alia Conventio- *d. can. Sal-*
nalis, alia Realis. *Mentalis* est, quæ men- *vator.*
tantum concepta in solo proposito

consistit interno, sive res tradatur, sive
non tradatur, circa ullum pactum seu
conventionem. *Conventionalis* est, quan-
do a proposito illo interno proceditur ad
conventionem dandi aliquid temporale
spirituali, citra tamen executionem,
aut utraque, vel altera parte tantum. *Rea-*
lis est, quando ultra conventionem de-
cedit traditio ipsius rei, idque
a parte utriusque tam dantis, quam ac-
cipientis; veluti dedi tibi pecunias, & tu
villam mihi dedisti præbendam.

Ad conventionalem Simoniam, vel
potius ad mentalem, referri potest spe-
cies illa, quam vocant *Confidentialem* seu
Confidentia, quæ proprie locum habet in
renunciationibus & collationibus, aliis-
que provisionibus beneficiorum Eccle-
siasti-

fiasticorum. v. gr. Quando quidem
 providet de beneficio, cum certa
 & spe, ut provisus illud ipsum alio
 resignet, cedatve, vel ei, a quo beneficium
 obtinuit, vel illius nepoti, vel etiam
 ri. Quod quidem licite fieri potest
 ullo pacto aut conditione, modo
 digno: simoniaca vero erit facta cum
 ventu pretii, pacti, modi aut conditionis
 five digno fiat, five indigno. Extat de
 specie Simonie Constitutio Pii IV. anno
 1564. & duplex Pii V. anno 1568. & 1570.

(Conf. Struv. Syntagm. jur. c. 16. Exerc. III. tit. 31.)

can. Pla. 4. *Qui igitur vitium Simonie incurrit?*
ex quibus causis?
 cui 22. 1.

qu. 1. c. 2. Ex æquo tam ementes quam receptes, de quo extat antiqua definitio
sup. De *conf. & c. trum: Anathema sit danti, & accipienti*
cum dete- Præterea & qui five danti, five accipienti
stabile h. t. vel proxeneta, vel intercessor, vel cooperator
in Extra- rator fuerit, in reatu est Simonie. Causa
vag. can. fa Simonie generalis est, quod datur
c. 1. h. t. quid temporale pro re spirituali, vel
can. 2. 3. 4. adnexa. Particulares causas aliquas
& passim 1. retuli supra, quibus alii addi possunt
q. 1. c. 10. ut si pro ordinatione aliquid datum, vel
& 39. h. t. acceptum fuerit; si pro consecratione

benedictione Episcoporum, aut Abba- e. 9. & 16.
m; si pro electione, praesentatione seu t.c.8. & c.
nominacione; pro institutione seu investi- 19. eod.
tura sacerdotum; si pro ingressu Religio- Navar. in
nis, & receptione Monachi. Manual.:

¶ Quae causae excusant ab hoc vitio?

n. 506. c.
18. & ibi
gl. b. t. arg.

Excusat I. Si aliquid detur ex mera li- c. Ex tua
beralitate & elemosyna, nec animus ad- 20. b. t.
sit emendi, vel vendendi. Wames.

II. Modicitas & exiguitas rei, seu pre- conf. 561. n.
tium, quod pro re spirituali datur, & pellice- 4. eod. tit.
re; aut pervertere animum accipientis
non solet, dummodo non ex pacto detur:
sed ex mera liberalitate.

III. Quando temporale aliquid in-
venit, non primario, ut dicunt, sed
secundario, tanquam pro causa im-
pulsiva & excitativa. Exemplum po-
tunt in eo, qui servit Episcopo spe futu-
rae alicujus remunerationis, absque ulla
vel pactione, vel conditione, & modo
principaliter hac intentione non serviat. c. Cum 12.
in eo, qui Ecclesiam frequentat, ut & gl. b. t.
distribuciones quotidianas lucretur, alias Navar. d.
forte non frequentaturus: quia ideo di- c. 13. n. 101.
tribuciones illae sunt introductae, ut Ca-
nonicis essent incitamento vacandi dili-
gentius horis Canonicis.

IV. Ne-

IV. Necessitas, quæ legem non abolet
item redemptio injustæ vexationis
vexæ, ut loquuntur, pro jure in re
cio sibi quæsito tuendo, ac retinendo.

Glin. can. V. Laudabilis, & pia consuetudo
De Cler. igendi, vel solvendi aliquid pro sepelien-
non resid. & exequiis mortuorum, pro beneficiis
Navar. loc. nibus nubentium, & similibus. La-
cit. c. 28. b. lem dico consuetudinem, nulli palam
t. Less. de alligatam, quæ ex pia fidelium devotio-
jure & just. spontanea & libera oblatione
lib. 2. c. 35. nem habuerit. Sed & quod sic solvitur
dub. 7. n. ci potest solvi intuitu laboris extremi
39. & dub. impensi, & in stipendium sustentationis
18. n. 106.
can. fin. 1. 6. *An admittenda ea consuetudo, quæ pro
qu. 2.* institutione, admissione ad possessionem, in
installatione, aliave provisione, aliquando
dari consuevit, vel deduci de fructibus?

Consuetudines ejusmodi declarantur
Sess. 34. c. Synodus Trid. mandat Episcopis, ut, quæ
24. de re- in usus pios non convertuntur, atque de-
form. gressus eos, qui simoniacæ labis, aut in-
regni. didæ avaritiæ suspicionem habent, non
non permittant: illis tantum, quæ
laudabiles probaverint, exceptis. Non
permittit quoque Conc. aliquid de fructibus
ex fructibus in receptione novi Canonici.

Quod tamen hodie experimur non rigide & ad amissim observari, sive consuetudine immemoriali, sive ex privilegio, certis Capitulis concessio.

7. *Quomodo excusas a vitio Simoniz patta illa Conventiones, quas hodie fieri videmus de dote certa inferenda in monasterium pro receptione Monachi, vel Monialis?*

Ex eo, quod id, quod dicitur dari pro ingressu Religionis, non tam detur pro ipso ingressu, statuque Religionis, quod vere spiritualis est, & natura sua inestimabilis; sed vel intuitu sustentationis, quod est onus temporale pretio aestimabile, idque ad evitandum gravamen minus monasterii, maxime, si inopia prementur, & restitutum sit redditibus ac proventibus ad sustentationem, necessariis: vel intuitu reparationum & onerum similibus, etiam in monasteriis, utcunque abundantibus. Et hanc praxin, longa consuetudine firmatam hodie fere passim receptam videmus.

Vide Garf. de Benef. p. 8. c. 1. n. 24. & seq. Zyp. in Anal. jur. Pont. nov. b. 1. n. 9.

Vide Navar. de Benef. Eccl. q. 1. monito ult. c. 3. b.

8. *Qui accusare de Simonia possunt?*

t. c. 7. &c. Licet Henricus; li. 3. b. 1.

Imprimis quilibet Catholicus, qui ad hoc etiam magis est precibus exhortandus;

duſ; Imo & ſervi aduerſus dominum
criminofus quilibet admittuntur
lum ad accuſandum; verum etiam iuſ-
tificandum.

9. *Quæ ſunt pœna Simoniacorum*

Imprimis Simonia mentalis, que
lo propoſito interno conſiſtit, pœna
Eccleſiaſticarum incapax eſt, ſi unquam
nihil datum, aut acceptum fuerit, con-
tentione tamen recipiendi aliquid; ſi
exhibitum quidem ſit munus a manu
ſante tamen pacto omni, explicito, aut
plicito. Quo caſu ſaltem de facto Simo-
nia non punitur, nec obligat ad reſtitu-
tionem ejus, quod datum, acceptumve
rit. Secus in uſura mentali conſiſtit
Pontifex, ut hæc in foro poli, ut loquuntur,
ſeu animæ obliget ad reſtitutionem
ejus, quod ultra fortem receptum eſt.

*c. ult. Sibi
Navar. n.
12. c. Con-
ſulit inf.
de uſur.*

10. *Quæ eſt ratio hujus conſuetu-
dis?*

Quod receptio uſurarum ſemper ſit
juſta, nec ullo colore effici juſta pœna
earumque prohibitio ex jure cum divi-
tium humano tam eſt ſtriſta, ut adven-
eam nulla conſuetudo queat intro-
At vero Simoniæ non ita ſtriſta
prohibitio (licet hæc quoque ex
quæ

*c. 3. Sibi
gl. inf. de
uſur.*

ex jure, divino & humano, proveniat.)
 in adversus eam in certis casibus, lau- *c. 24. b. 1.*
 abilis consuetudo locum habere possit. *Vide Co-*
 Alii differentiae rationem inde petunt, *var. 3. Var.*
 quod in Simonia pariter turpe sit & dare *1. n. 5. Gu-*
 & accipere, in usura vero non nisi ex parte *tier. 2.*
 recipientis turpitudine versetur, ideoque ex *Can. q. 23.*
 hac concedi restitutionem ejus, quod tur-
 piter acceptum est, non ex ista.

II, *Simonia conventionalis quomodo pu-*
nitur?

Hac licet ab altera parte tantum com-
 plementum acceperit, omnibus poenis
 juris subjacet, retrahendis ad initium
 contractus, ut exinde collatio sit invali-
 da tanquam simoniace facta, excepta
 irregularitate in eo, qui celebravit post
 completam ab una parte simoniam, &
 ante completam ab altera. Ubi vero *arg. c. Apo-*
 pe traditionem utrimque subsecutam *stolica inf.*
 perfectionem suam accepit, praeter rea- *De Cler.*
 tum peccati mortalis, & infamiam a jure *excom.*
 infictam, gravioribus etiam poenis sub-
 jiciunt, ut sunt, *Excommunicatio*, a qua
 solus Pont. absolvit, praeterquam in
 mortis articulo. *Suspensio*, olim perpe- *d. c. Cum*
 tua, sed quam Pius V. temporariam fe- *detestabil.*
 cit, & ad decennium reduxit. Sixtus V.

Z

male

male ordinatos & ab ordine sic suscipi
& ab omni spe ac facultate ad ulterius
ascendendi suspendit. Clemens deinde
VIII. ac hanc aliasque poenas mitigavit
atque ad juris communis terminos reduxit.

Anno 1595. cavet. *Privatio, Depositi*que, quæ
c. 11. b. 2. § cum habet, tum in beneficiis Ecclesiæ
c. 2. sup. de cis, tum in aliis officiis simoniace
confess. c. tratis. *Irregularitas*, quæ incum-
27. b. 1. propter excommunicationem & sub-
Wames. sionem præcedentem, nempe excom-
conf. 561. n. nicato aut suspenso divina faciente
8. b. 1. d. c. que hanc ulterius sequitur *Inhabilitas*
11. Covarr. non tantum ad beneficium simoniace
ad c. Pec- tentum, sed etiam ad alia quæcumque
catum p. 2. Denique *Restitutio* pretii accepti pro
§. 2. n. 6. spirituali, & fructuum omnium inter-
perceptorum ex beneficio simoniace ob-
tento, facienda Ecclesiæ, cui injuria facta.

Ne Prælati vices suas vel Ecclesiæ sibi
annuo censu cedant.

TIT. IV.

Tit. hic pendet a superiori, & ejus veluti
pars est, quia contrahitur etiam Simo-
nia, quando Prælati vices suas, id est
potestatem & jurisdictionem sibi com-
petentem vel Ecclesias sub certa aliqua
pensione aliis addicunt vel elocant.

1. Cur hoc prohibitum est Pralatis?

Quod Ecclesiastica Jurisdictio & potestas sit res spiritualis, quæ ut vendi, ita elocari aut aliter cedi, absque simonia non potest. Ita Parochus neque pro confessionibus audiendis neque pro Sacramentis administrandis alteri committere aut delegare vices suas potest, ut neque conductitiis Presbyteriis concedere. Est & hæc prohibitionis ratio, quod hujusmodi res ad gravamen subditorum & subversionem judiciorum, redundare videtur, ex eo, quod concussionis materiam præbere videatur.

ca. Viden-tes 1. qu. 3. c. Ad notationem 21. sup. de Sim. c. 1. b. Conc. Trid. sess. 25. c. 11. d. c. 3. b. t.

Prohibitio hæc an etiam ad fructus Ecclesiarum vel beneficiorum extendenda?

Nequaquam, cum fructus cæteræque conventiones nullam rei spiritualis rationem habent, ac proinde licite cedi & locari possint. Non quidem ad longum tempus; quia saperet talis locatio quandam alienationem: sed olim quidem ad septennium, hodie ad triennium duntaxat.

c. ult. b. t. c. Ambitiosæ Dereb. Eccles. non al. in Extra con. Conc. Trid. Sess. 25. c. 11. Covar. 2. Var. 6. 16.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

TIT. V.

Hic quoque Tit. velut appendix est de Simonia: nam & hi prope ad Simoniam crimen accedunt, quia aliqui pergunt pro licentia docendi.

1. *Qui igitur incurrunt hoc crimen?*

CAnonici, quos vulgo Scholasticos vocant, qui scilicet non, nisi accepta cuncta, aliquem ad docendum admittunt. Non est autem hæc vere Simonia, quia licentia docendi vere non est res spiritualis; nisi quatenus actus est jurisdictionis spiritualis, ex jurisdictione aliqua Ecclesiastica, seu Episcopali, seu quasi spirituali procedens. Et propterea tales non puniuntur ut Simoniaci, sed lenius, nimirum beneficiis suis spoliantur, quodque promissum est, & non acceptum remittere, acceptum vero restituere tenentur, si idoneus ad docendum admittere gratis.

*c. 1. h. t. c. 2.
eod. c. 3.
eod. V. de
Navar.
var. in
Man. c. 23.
n. 58.*

2. *Licetne ipsis Magistris, qui non habent unde vivant, pro docendi laboribus exigere & accipere aliquid a discipulis?*

Omnino, neque hoc speciem aliquam habet Simonia: veruntamen ut liberius & gratis doceant, constitutum est

In singulis Ecclesiis cathedralibus deliga- *d. c. 1. & 4.*
tur Magister aliquis ad docendum Theo- *b. 1.*
logiam, vel etiam in aliis Ecclesiis, qui
Grammaticam doceat, cui salarii loco *c. ult. in fi-*
adignatur fructus annuus Præbendæ. *ne b. 1. Vi-*
Idque cum privilegio, ut & Magistri S. *de Conc.*
Theol. & studiosi absentes per quinquen- *Trid. Sess.*
nium continuum recipiant integre pro- *de reform.*
ventus beneficiorum suorum. *c. 1.*

De Judæis, Sarracenis, & eorum
servis.

TIT. VI.

1. Quos hic vocas Judæos, & quos Sar-
racenos?

Udæorum nomen hoc loco non tam
gentis est, quam impiæ & nefariæ se-
ctæ. Nam Judæi, licet olim verum De- *Levit. 13.*
um colerent, & festa legalia, veteri Te-
stamento ad literam superstitione intelle-
cto, observare hodieque utcunque sole-
ant: in hoc tamen maxime nefarii sunt
& impii in Deum, quod Christum Do-
minum negent esse verum Deum: Sar-
raceni vero (quo nomine veniunt hic
Turcæ, Persæ, Tartari, Arabes, cæterique
Mahometicæ sectæ addicti) nec vetus nec
novum Testamentum recipiunt, & ne-
fariæ quoque peccant, Christum negan-
tes

Niceph. tes Salvatorem. Dicti autem Sarraceni
lib. 11. c. 47. vel a *Sara* legitima uxore *Abrahe*
lib. 6. var. potius a *Sarraco*, urbe Arabiae: nati-
hist. c. 28. racenorum gentem inter Arabes nu-
 rat etiam *Plinius*.

2. *Cur igitur Judaei permittuntur
 inter Christianos?*

Propter spem conversionis ad fide-
 quam de iis conceperunt Principes Ch-
 ristianis: qui propterea, praeter ma-
 nem, & aia illis concesserunt. Qu-
 dam etiam iisdem interdicta & nega-
c. 7. h. 1. & sunt. Concessum est, ut legibus suis
l. ult. C. ter se vivant, ut synagogas suas habeant
eod. tit. veteresque reficiant & fulciant, non
 iam novas aedificent: ita tamen, ut
 iusmodi concessione non insoleant, &
c. 4. h. 1. scandalo sint Christianis.

3. *Quae interdicta & negata sunt Judaeis
 inter Christianos degentibus?*

c. 16. & 18. I. Arcentur ab omnibus hono-
h. 1. d. l. ult. bus, dignitatibus atque officiis publicis
eod. II. Prohibentur die *Parasceves* pro-
 in publicum, totoque illo die ostia
 fenestras habere apertas, ne occidant
c. 4. & 15. illud Christianis in contemptum Ge-
h. 1. c. 2. & toris ac Redemptoris sui. III. Prohi-
5. h. 5. l. 56. bentur insuper in domo dominicoque

... habere Christianos. IV. Interdi-
... cum, ne Judæis cum Christiana, aut con-
... ra, matrimonio jungatur, aut alias com-
... misceatur. Denique interdicta est Chri-
... fianiis omnibus omnis familiaritas & do-
... mellica consuetudo cum Judæis, sub pœ-
... na excommunicationis, ne consuetudine
... vitæ pelliciantur vel ad Judæismum, vel
... ad Paganismum, Exceptis Clericis & Re-
... ligiosis, qui a superioribus suis ad prædi-
... candum Evangelium Judæis & Sarracenis
... mittuntur.

De Hæreticis.

TIT. VII.

Differunt a Judæis ac Sarracenis Hære-
... tici, quod hæretici contradictores sint
... fidei semel in baptismo susceptæ; illi
... vero, quam nunquam susceperunt, cæ-
... camenta oppugnent.

1. Hæresis quid & unde dicta?

Hæresis est de aliquo dogmate falso,
... fidei orthodoxæ contrario firmata
... opinio. Dicta ab Electione, quod eam sibi
... quisque doctrinam eligat, quam putat es-
... se meliorem, a Græco verbo *αἵρεσις*, id
... est, *Eligo*: unde *Hæresis* sive *Secta*, nomen
... olim neque odiosum, neque apud vulgus
... infame, prout hodie.

Z 4

2. Quis

can. 28.
XXIV. q. 8

2. Quis igitur dicendus Hæreticus?

Hæreticus, definiendo D. Augustinus, est, qui alicujus temporalis commotio maxime vanæ gloriæ, principatusque gratia, falsas ac novas opiniones agnoscit vel sequitur. Qui scilicet quolibet modo & vel levi argumento a fide orthodoxa ac religione Catholica, quam Romana profitetur Ecclesia, defleat & sentit.

e.2. C. eod.

(Non recte descriptioni hæretici inferunt quod is sit hæreticus, qui ab ea religione, quam Romana Ecclesia profitetur, defleat.)

can. qui in
Eccles.
XXIV. q. 5.
c. Hæretici
XXIV. q. 1.

3. Quæ sunt requisita, ut quis proprie hæreticus & sit, & ut talis puniri possit?

I. Requiritur, quod, cum baptizatus esset, & per hoc fidei Christianæ initiatus, ab eadem fide defecerit: cum nemo possit dici deserere fidem, quam nunquam susceperit, veluti Pagani, Judæi, & reliqui alieni a fide. Et sufficit vel in uno fidei articulo, quem scientem volentemque aberrasse. II. Quod errorem illum suum mordicus ac pertinaciter defendat, & corrigi nolit. Atque ad hæc duo capita referri possunt, quæ præterea alibi requirunt.

Covarr. 3.
Var. c. 1.
sub num. 2.
l. 4. in fin.
C. de her.

4. 2

4. *Qui ad accusandum in hoc crimine admittuntur?*

Omnes, etiam illi, qui alias jus accusandi non habent; quomodo & in crimine læsæ majestatis humanæ obtinuit; ve. *c. 14. sup.* luti servi contra dominos, laici adversus *d. testib.* Clericum, Hæretici adversus Hæreticum aut alias criminosi; quia hæresis crimen est *d. l. 4. §. 1.* publicum, quod in omnium cedit injuriam. *C. h. t.*

5. *Quæ sunt remedia opportuna arcendo huic malo?*

I. Interdicitur laicis omnibus omnino, ne sibi vindicent auctoritatem prædicandi verbum Dei, neve conventus aut conciliabula occulta cogant, Sacerdotum simplicitate ac familiaritate contemptim habita. Id quod hodie sectariis nostris admodum est solemne. Imo quia vero Clericis quidem permittitur munus concionandi exercere, nisi hoc eis a Superioribus, vel ab Episcopo concedatur. II. Juretur quilibet Archiepiscopus, Episcopus, per se, vel per Archidiaconos suos, aut alias personas idoneas, bis aut saltem semel in anno suam circumire ac visitare dioccesin, inquirere in hæreticos aut suspectos de hæresi &c. III. Moniti ac requisiti ab Ecclesia Principes, vel præstatem aliquam in Republ. Christiana-

d. c. 13. §. stiana obtinentes, terram suam ab hereticis moneatis. ca fœditate purgare tenentur.

6. *Quæ sunt pœna Hæreticorum.*

I. *Excommunicatio*, eaque lata sententiæ, seu ipso jure incurrenda, non tantum ab hæreticis notoriis, aut de his suspectis, verum etiam ab eorum procuratoribus, defensoribus, fautoribus, qui cum hæreticis familiariter versant, commercia exercent, aliave committunt. Quamvis id hodie apud Germanos ac Belgas in tanta hæreticorum multitudine & frequentia difficulter observari possit. Unde ibidem communiæ, commerciaque exercere cum hæreticis licet, citra metum excommunicationis aut læsæ conscientiæ.

(Indigne hæreticorum nomine Autochthoni Augustinæ confessioni addictos Germanos ac Belgas arguit.)

II. *Irregularitas*, & quæ inde tollitur, *Inhabilitas* ad officium vel ordinem Ecclesiasticum, aut aliud quodlibet officium publicum obtinendum, privatioque beneficiorum omnium jam obtentorum tempore criminis, idque ipso jure: ut tamen ad executionem non procedatur, nisi præcedente sententiæ declaratoria judicis.

e. 2. §. hæretici h. t. in 6.

Covarr. 2. Var. c. 3. n. 4.

III. *Confiscatio* bonorum omnium patrimonialium, idque similiter ipso jure, *c. 10. §. 1. & d. c. 15. §. damnati b. t. c. 19. eod. in 6.* sive ex die commissi criminis. Ut etiam executio fieri non possit ante declarationem criminis a iudice competente factam.

Hæreticorum, qua talium bona non recte confiscantur.

IV. *Mors* sive ultimum supplicium, quæ poena alibi gladii est: alia alibi, & ferè arbitraria. Consuetudo poenam ignis passim recepit, ex lege Friderici II. Imp.

(Multo minus morte hæretici, qua tales puniendi sunt: Hæresis enim in errore intellectus consistit: Magistratus vero in intellectum nullum habet imperium: nec ille de oeculta voluntatis malitia, an quæ subsit, facile judicare potest. Add. 2. Tim. 11. v. 24. 2. Cor. 12. v. 4. Matth. 19. v. 14. 15. vid. Thuanus *præfat. Histor. Bernhard. loc. d. magistr. polit. n. 314. & seqq. Carpz. prax. Crimin. Part. 1. quest. 44. Struv. progymn. in Cod. d. jur. sacr. ad tit. d. hæretic. Conf. epitom. process. d. occid. hæretic. & v. resistent. inser. inter Just. Lips. & Theodor. Bornhertium.)*

De Schismaticis & ordinatis ab eis.

TIT. VIII.

Proximi Hæreticis sunt Schismatici, cum nullum sit Schisma, quod non fingat sibi hæresin aliquam.

1. *Quid*

1. *Quidigitur est Schisma?*

Est crimen, quo quis ab unitate
sua discessionem facit, eamque
dit quodammodo, se ab obedientia
mi Pont. ejus capiti debita, subtrahit
quod & nomen Schismatis indicat
Schissura dictum.

(Haud recte additur descriptioni Schismatis
quod is hoc crimen committat, qui ab omni
ria Pontifici, ac si hic caput Ecclesie sit,
subtrahit.)

2. *In quo differt Schismaticus ab Hæretico?*

Quod Hæreticus pravum aliquod
dogma contra Ecclesiam Catholicam pers
naciter defendat. Schismaticus vero
lum quidem pravum dogma sequatur, se
tamen dividat, & ab Ecclesia Romana
unitate deficiat. Itaque omnis hæreticus
est schismaticus, sed non e contra
schismaticus est hæreticus, quamvis
schismaticus fere incidat in hæresim al
quam. Unde eodem ordine habentur
schismatici, quo hæretici, iisdemque po
nis sunt obnoxii.

*c. un. b. t. in
6. Jac. Pa-
mel. in Ep.
55. D. Cyp.*

(Similiter nec is Schismaticus est, qui ab Ec
clesiæ Romanæ unitate deficit: Rectius
Schismatici dicuntur, qui fundamentum
dem sanæ doctrinæ retinent, sed errant in
indifferentibus, ac inde sese ab Ecclesiæ
munione se jungunt. Atque hi, nisi in hæresim
aliquam incidant, iisdem cum hæreticis par
tis

ut sunt obnoxii. Add. Joh. Gerhard. loc. d.
miss. Eccles. n. 370.)

3. Quid censes de ordinatis a Schisma-
ticis?

Ordinationes hujusmodi esse irritas *c. 1. b. t.*
atque inanes: & a schismatico ordinatum
protinus ab officio repellendum esse, nisi *c. 2. eod.*
legitime cum eo fuerit dispensatum. Er-
go ordinatus a schismatico manet qui-
dem ipso jure suspensus ab officio & usu *Hostien. in*
Ordinis, tenet vero Ordo sic susceptus: *Summa h.*
quia Ordines per se subsistunt & impri- *t. num. 4.*
munt characterem.

(Cum Autor Titulos quos-
dam omiserit, lubuit istos ex
Andree Vallensis Prof. Lova-
niensis Paratitlis Decretalium
supplere.)

TIT. IX.

De Apostatis & Reiterantibus bapti-
smum.

Apostatarum sacrilegum quoque nomen
est, *l. C. 4. de Apostatis*: & Apo-
stasia gravissimum crimen, in ipsum
Deum principaliter tendens. Imo A-
postatae in eo deteriores haereticis sunt,
quia fidem semel in baptismo su-
scip-

ceptam, non in parte, ut heretici, sed in totum deserant, l. 1. 2. & 3. Additur de Reiterantibus baptismum, quia & hi velut apostatae sunt, de priori baptismo recedunt per ejus iterationem.

1. *Quid est Apostata, & quid Apostasia?*

Apostata Græcis idem est, qui desertor seu rebellis vel etiam in fuga, ut qui a Principe vel duce suo hostes transit seu fugit: & Apostasia est, quod rebellio seu desertio, a Græco *ἀποστατέω*, id est deficio, vel desero. Hinc vero pressius sumitur Apostata, pro eo, qui temerarie recedit a statu fidei, obedientiæ, aut religionis, quam semel professus est. Diciturque Apostata, quasi retro stans sive abiens, ut ex D. Augustino refert Gratianus, *can. Non observant. XXVI. q. 7.* & Apostasia significat eodem modo temerarium recessum; quamquam hæc allusio potius sit ad nomen, quam origo nominis.

2. *Quotupliciter sumitur Apostata?*

Nomen Apostatae tripliciter hoc loco sumitur. I. Pro eo, qui deserit susceptam semel a se fidem Christianam, & trans-

transit ad Judæismum, Paganismum aut Mahometi impietatem; diciturque Apostata perfidiæ vel renegatus, de quo loquitur tex. in can. *Non potest* 2. q. 7. Differtque ab Hæretico, qua is tantum ex parte deficit a fide Catholica, Apostata vero ex toto: a Pagano autem differt, quod is contradicat fidei, quam nullo modo ante suscepit, Apostata vero repugnet fidei, quam ante reipfa fuit professus: a Judæo distinguitur, quod is contradicat fidei, quam in typis, figuris & umbris ante tenuit. II. Dicitur Apostata, qui Monasticam Religionem. III. Qui susceptum ordinem sacrum dereliquit. *can. fin. Dist. 50. can. Quantumlibet* dist. 47. *can. Beatus III. q. 4.* Sed & IV. est genus Apostatarum, eorum scilicet, qui superioris vel Ecclesiæ præcepta transgrediuntur. *c. si quis 2. &c. illud 4. sup. De Majorit. & obed* vide Gloss. & Panor. *ad tit. 1. late Menoch. De arbitr. Jud. quest. lib. 1. cap. 6. casu 549. & Mascard. De Prob. concl. 112.*

3. *Qua est pœna Apostatarum.*

Diversimode autem Apostatæ a Juribus coercentur. Primo publicatione bonorum, non extantibus propinquis, *l. 1. & 4. C. eod.* Jus præterea testandi vel

vel testimonii dicendi, vel succedendi
 habent, *d. l. 3. C. eod. can. Non*
q. 7. ipsoque Jure sunt infames, *can. 2. q. 7. d. can. Beatus. can. si quis*
 & qui alteri Apostasiæ autor fuerit, &
 cum dispendio fortunarum etiam
 puniendum censuerunt Theof. &
 Ientini. *Impp. l. 5. C. eod.* Insuper
 statæ Religionis mancipandi sunt
 bus, donec desertum Religionis habitum
 resumpserint, *c. penult. hoc tit. &*
 hensi in crimine, qui scilicet deserto
 ne clericali & habitu in apostasia tanquam
 Laici conversantur, post trinam quæ
 monitionem, si clericus fuerit primæ
 suræ, sacri vero ordinis apostatæ ipso
 re, ut communis obtinuit, vel post
 nam saltem monitionem, amittunt pri-
 legium clericale, *c. 1. b. t. juncto c. de
 entia 25. & c. Contingit. 45. inf. de
 excomm.* Quod accipe de privilegio ca-
 nonis, *si quis suadente XVII. q. 4.* Ex pro-
 pterea in eos manum injicientes non inci-
 dunt in dicti canonis excommunicatio-
 nem. vid. Panorm. *in d. cap. 1. b. t.* Ben-
 Diaz. *in Pract. Crim. Canonica cap. 14.*
 Covarr. *Pract. quest. cap. 32. n. 6.*

4. *Quomodo præcavenda Apostasia, præ-
 suspicio?*

Ute vero in Religiosis, seu Regularibus
apostasia cesset suspicio, mandat Conc.
Sess. 25. cap. 29. ut nemo Regularis,
cujuscunque facultatis vigore, transfe-
ratur ad laxiorem Religionem, neve ha-
bitum Religionis suæ occulte ferat, sed
publice. Et cap. 4. ejusd. Sess. vetat, ne Re-
gulares a suis recedant conventibus, et-
iam prætextu ad superiores suos acce-
dendi, nisi ab eisdem missi aut vocati
fuerint. Statuitque, ut, qui sine prædi-
cto mandato, in scriptis obtento, reper-
tus fuerit, ab Ordinariis locorum, tan-
quam desertor sui Instituti, puniatur.
Nihil autem inibi definit de transitu ad
eque arctam vel arctiorem Regulam.
Sed extat ea de re Constitutio Pii V. ann.
1569. quam refert Azor. 1. p. *Moral. Instit.*
lib. 12. cap. 14. qua rescindit & abrogat om-
nes facultates, præter Jus commune
concessas, recipiendi vel tetinendi Re-
giosos alterius ordinis, etiam laxioris.
Sed ibidem & aliam Pii IV. Consti-
tutionem, qua facultatem summi Pœ-
nitentiarii restrinxerat, statueratque ne
ex causis, etiam piis, facultatem standi
extra monasterium concederet, citra con-
sensum superiorum; & alia, quæ ibid.
videre licet. Aliarum præterea Consti-
tutionum extravagantium, huc spectan-
tium,

tium, meminit Zerola p. 2. V. Monachorum §. 8. 9. & 10. Sunt autem Religiosi quotannis requirendi & retractati in claustra, ex *Constit. Greg. IX. c. f. de Regularib.* Quid vero de eorum statutum sit cum in Gallia edictis Bonis, tum in Belgio Caroli V. edicto, *Bruxellis 1535.* vid. apud Zyp. *b. t. n. 8. 9.* ubi etiam refert, quid statuerit Gregor. XIII. de bonis cum Apostatarum & aliorum Religiosorum, extra monasterium, morientium. Ceterum causas Apostatarum & regularium, extra monasteria sua vagantium, Pius V. ad sedem Apostolicam revocavit. P. Matth. in *VII. Decret. Lib. 3. tit. 7. cap. 2.*

5. *Quæ est pœna reiterationis baptismi.*

Secundum Canones clerici deponuntur *c. eos, quos dist. 4.* laici vero excommunicantur, nec ad ordines admittuntur. *c. qui aliquos. dist. 51. C. qui in quibuslibet. 10. q. 7. c. 1.* verum secundum leges rebaptizanti & rebaptizato scienter, non est, non ignorantibus hoc esse prohibitum, sed dolo malo in reiterationem baptismi consentientibus pœna imponitur capitalis. *l. 2. C. ne sanct. baptism. usurp. Episcopi etiam illicita usurpatione,*

ritatem Baptismatis geminantes sacerdotio destituti legitimis poenis subjiciuntur. l. i. C. ne sanct. baptism. iter.

(Daniel Venator *Analys. jur. Pontif.*)

TIT. X.

De his, qui filios occiderunt.

Superioribus Titulis vidimus de iis criminibus, quæ principaliter in Deum committuntur: consequenter videndum est de illis, quæ principaliter tendunt ad læsionem proximi, quibusque aut corpus & vita proximi læditur, aut pudicitia thorusve offenditur, aut res & bona proximi exteriora attrectantur, & violantur. Primi generis est homicidium, & inter homicidiorum genera gravissimum, quod in filios sive descendentes, & in parentes, seu ascendentes committitur, diciturque generali nominè *Parricidium*; & adeo grave est, ut Quintilianus in Declamationibus omnium scelerum maximum appellet; & Solon interrogatus, cur nullam Legem in parricidas tulisset, responderit, non expectasse se, tale scelus unquam potuisse committi.

1. *Quinam parricidium committere dicuntur?*

Aa 2

Licet

Licet Parricidæ proprie vocentur
 parentum interfectores, aut qui fun-
 triæ, quæcunque parentis est loco, co-
 dium aut vim attulerint, vid. Cicero
Officior. tamen postea Lege Pompeja-
 tum fuit, ut parricidii teneantur non
 lum, qui patrem vel matrem, sed et
 qui fratrem, sororem, patrualem, ma-
 truelem, filium, filiam, & alias perso-
 nas, in l. i. D. ad L. Pomp. de parric. enu-
 meratas, occiderint.

2. *Qua est pœna parricidarum?*

Pœna parricidarum more majorum
 sive de Jure Civili fuit hæc, ut virgi
 quincis verberati, ac deinde infanti
 leo cum cane & gallo gallinaceo, rupa
 & simia, in mare vel amnem projici-
 tur, L. penult. D. d. iit. Cicero. *pro M. C.*
Amerino. vid. Gregor. Tholosan. *Syn-*
tag. Juris universi, lib. 36. cap. 24. God-
 fred. *ad l. penult.* Jure vero Canonico
 suadetur matri, quæ iracundiæ calore
 ducta filium occiderit, siquidem im-
 pta vel vidua sit, ut in monasterium
 grediatur, in quo reliquo vitæ cursu pec-
 catum deploret, c. i. b. t. Quod si infan-
 tulus de nocte cum patre, & matre mor-
 tuus reperitur, nec appareat, utrum

matre vel a matre oppressus sit vel suffo-
catus, extra culpam omnem non sunt pa-
rentes, indiciturque pœnitentia trium an-
norum, quorum unum peragant in pane
& aque *cap. ult. h. t.* si quidem peccasse
in eo intelliguntur, quod infantem in
communem lectum recipiendo, periculo
oppressionis vel suffocationis exposue-
rint. Qui matrem occiderit, eodem Ju-
re pœnitere debet per decem annos, juxta
formam præscriptam *In Can. Latorem*
XXXIII. q. 2. At vero, qui parentem per
furorem occiderit, impunitus manebit:
nam sufficit eum furore ipso puniri, *l. pe-*
culi. §. fin. ad L. Pompej. De parricidiis l.
14. De officio Præsidis.

TIT. XI.

De Infantibus & Languidis expo-
sitis.

Omni quoque inhumanitate & crudeli-
tate referri sunt, & tanto deteriores
homicidio, quanto calamitosioribus
id inferunt, inquit Justin. *Novel. 153.*
in fine, qui scilicet infantes ac minores
septennio exponunt, seu abjiciunt, ut
vel pereant, vel ab aliis, commiserati-
one motis, suscipiantur & alantur.

A a 3

Can.

Can. si expositus Distinct. 87. Etenim
care videtur non tantum is, qui patrem
præfocat, sed & is, qui abjicit, & is, qui
alimenta denegat, quique publicis
misericiendi causa exponit, quam
non habet, *l. Necare 4. D. De agnosca-*
alendis Lib.

1. *Quæ est pœna exponentium
infantes?*

Digni sunt pœna homicidii. *L. 2. C. de
l. nec filium C. de patr. potest. l. 1. §. p-*
na D. De agnosca. Lib. Et, si pater fuerit,
amittit Jus patriæ potestatis: si Dominus
Jus dominicæ potestatis, non tantum
ipse exposuerit, sed & si ab alio exposuit
sciverit, vel postea ratum habuerit: atque
ita expositus hoc ipso consequetur liber-
tatem: utraque pœnam, quam meretur
exponens filium vel filiam, privatæ suc-
cessionis filii, seu filiæ, ab intestato des-
cendentis. Nam eo casu expositus videtur
incertum parentem habere, qui filio non
sit dignus, cum filium indignum se exhibe-
maverit, & proinde merito omni utilitate
ex eo proveniente carere debeat.

2. *Quæ est pœna exponentium
languidos?*

Idem Juris est in langvidis, (id est, sic
viribus ob infirmitatem deficientibus, ut
ad omnem pene operationem sint inuti-
les) ita expositis, cujuscunque ætatis fu-
erint, sive infantes, sive Majores. Qui
tamen hos suscipiunt, non acquirunt per
hoc in personas ipsorum aliquod jus, c.
fn. h. t. licet aliud Jure Cod. Theodos.
obtinuerit, ut videre licet apud Gregor.
Tholosan. *Syntagm. Juris Univers. Lib. II.*
cap. 10. num. 3.

3. *An impensas repetere potest alens
expositum?*

Quas Impensas repetere possit is, qui
infantem expositum aluit, brevitatis cau-
sa vide apud Azor. 2. v. *Moral. Institut.*
Lib. 2. c. 16. ubi tradit, omnia, quæ de
parentibus exponentibus Infantes statu-
untur Jure Civili Canonico, obtinere
in iis, qui per se vel per alios commode
illos suos alere possunt: si vero præ in-
opia vel egestate aut sine dedecore & i-
guominia eos alere nequeant, curent, ut
in Hospitali saltem aliquo ad hoc pieta-
tis officium extracto, educentur, prout
de servo statuitur in *L. I. C. de Lati-
na Libertate tollenda.*

TIT. XII.

De Homicidio voluntario ve
casuali.

Hominem quoque vitæ hominis in
ri nefas esse, ipsa natura dicitur,
cognitionem quandam inter om
homines constituit.

1. *Quid est homicidium, & quo-
tuplex?*

Homicidium est hominis occisio
homine qualitercunque facta,
est delictum, quo quis directe vel in
recte hominem interfecit. Estque aliud
Voluntarium, aliud Casuale, aliud Ne-
cessarium.

2. *Homicidium Voluntarium quid &
quotuplex?*

*l. 9. §. Cle-
ricor. h. t.* Quod committitur animo & volunta-
te occidendi, concurrente dolo malo, ut
si quis vel aperto Marte, vel per in-
dias, sive veneficio aut pharmaco, alio
ve modo aliquem e medio tollat; idque
vel per seipsum vel per alium, manda-
do, consulendo, opem ferendo. Er dicitur
vel *simplex*, consistens intra limites sim-
plicis homicidii; vel *d. liberatum* seu
qualificatum, ut si quis præmeditate oc-
cidit.

ordinata voluntate, vel per se, vel per conductos ad hoc sicarios, aliquem interficiat.

3. Quid Casuale, & cui ex qua causa imputandum?

Quod casu, præter intentionem & opinionem occidentis, citraque dolum, committitur. Quod, quando culpam aliquam adjunctam habet, merito imputatur suo auctori: ut si quis rei licitæ quidem det operam, sed peccet in circumstantiis aut modum excedendo, aut debitam diligentiam non adhibendo, quem-
modum de ludimagistro alibi rescriptum est. Item si rei simpliciter illicitæ, vel sibi saltem illicitæ det operam.

c. 7. b. t. ad-
de l. 6. D.
ad L. Aqu.
c. 8. 10. &
19. b. iii.

4. Quid Necessarium?

Quod fit ad necessariam sui defensionem, ob vim illatam, quam repellere leges omnes permittunt: modo id fiat cum moderamine inculpatae tutelæ, hoc est, non ad vindictam, sed tantum injuriæ propulsandæ & avertendæ gratia. Necessarium quoque est, quod fit auctoritate, vel legis, vel superioris jus gladii habentis.

l. 3. D. De
just. & jur.
c. Signifi-
casti 18.
b. t.

A a 5

2. Quæ

5. *Qua est pœna homicidii?*

Jure Civili ex L. Corn. de sicariis homicidii voluntarii est in insulam.

l. 3. §. pen. tatio, bonorumque omnium ademptio.
D. Ad L. sed solet hodie, inquit I. C. capite p.
Corn. de ri, nisi honestiore loco positi fuerint.
ficar. l. 16. re Pontificio pœna est excommunicatio
b. t. & depositio ab Ordinibus omnibus.

Clericus fit & post depositionem detinetur in carcerem ad certum tempus. Incapacitatio privatio beneficiorum non quidem jure, sed per sententiam.

e. 6. in fine b. t. Fe-
lin. & Dd.
ino. Inquisitionis
sup. De
accus. c. 9.
13. & aliis.
b. tit. c. 7.
& 8. eod.

Homicidium casuale citra culpam commissum, ut jure civili, ita & Canonico, est extra pœnam. Cum culpa commissum jure quidem civili punitur, sed mitius; at Pontificum notat Clericum irregularitate, quod est impedimentum Canonicum ex facto, vel defectu aliquo proveniens, quo quis prohibetur sacros Ordines suscipere aut ministrare in suscipiendis.

TIT. XIII.

De Torneamentis.

Ad tractatum de Homicidio spectat Tit. de Torneamentis, id est, ludis filibus & equestribus, quia tales quandoque causam dant homicidii unde merito sacri Canones eos detestantur.

Que dicuntur Torneamenta, & que cause prohibitionis?

Unt nundinae vel feriae, in quibus milites ex conducto convenire, & ad ostentationem virium suarum & audaciae, temere congregari solent. Quae ideo prohibita jure Pontificio, quod ex hujusmodi congressibus frequentes caedes hominum & animarum pericula provenirent. Quae tamen prohibitio hodie non habet locum nisi in iis ludis hastilibus, qui exhiberi solent in inauguratione, nativitate vel adventu Principis, cum iis non subsit tantum periculi.

c. 1. Et ibi Abbas. b. t. Navar. in Man. c. 15. n. 18. d. t. 1. d. c. 1.

Quae poena imposita est iis, qui animo luctandi ad torneamenta, vel idem docebunt?

Navar. d. c. 15. n. 9.

Jure quidem civili, si vel in lucta vel in pugillatu alius alium occiderit, is nulli poenae subicitur; quia eo jure certare habet, luctari, pugnare, virtutis causa, impena permittitur. At jure Pont. qui aliter in torneamentis interfecerit, reus est homicidii; & quia operam dedit rei illius sit irregularis. Interfecto autem Ecclesiastica denegatur sepultura, si animo luctandi ac pugnandi accesserit ad torneamenta, non si alia de causa.

l. Qua actione 7. §. 4. D. Ad l. Aquil.

c. 1. b. t. c. 2. eod.

TIT. XIV.

De Clericis pugnantis in dca

Sed & singulare certamen (a Latino
duellum, quasi duorum bellum, a Graeco
Monomachia appellatum) res est
 & homicidio subserviens, poenisque
 canonicis merito subijcitur.

1. Quid igitur est Duellum?

Duellum est singularis pugna, qua
 quis sponte alicui offert, vel ab eo
 oblatam suscipit, ad controversiarum
 decisionem, ad veritatis adfertionem
 & in defectum probationis adhiberi
 solita.

2. Quotuplex est?

Aliud est *Solemne*, quod fit certa
 certa forma & ordine, habita locum
 rate (campum francum vulgo vocant)
 adhibitis patrinis, uti nuncupant, ac
 iudice, qui causas duelli audiat & ex
 aminet, aliisque provocatoriis praemiis
 solemnitatibus: aliud *Privatum*, quod
 fit absque solemnitatibus ex condicio
 nem & statuto tempore, ac loco opor
 tuno.

3. Licetumne est aliquando
duellum?

Vide Farinac. consil. crim. lib. 1. cons. 9. n. 3. & seqq.

Olim quidem apud Romanos licita
ere duella, publici spectaculi causa
stuberi solita; verum postea cruenta il-
a spectacula sustulit Constantinus Imp.
& lege lata fancivit, ne ulli omnino gla-
diatores essent. Vtrpata deinde iterum
duella, non spectaculi gratia, sed crimi-
nis purgandi, veritatis adferendæ hono-
risque defendendi causa, cum Longo-
ardi in Italia rerum potirentur, unde
origo duelli solemnis. Cujusmodi duel-
la plerarumque gentium legibus sub cer-
tis formis aliquando tolerata fuere. Ex
ea de re apud Gallos Constitutio Phi-
lippi Regis anno 1305. Hodie vero om-
nia omnino duella illicita & prohibita
non tantum Clericis, sed & laicis, sub
penis poenis.

*l. unica C.
De gladi-
at. penit.
tollen.*

*De qua
vid. Guid.
Pap. qu.
617. & 6.
seqq. toto
b. t. c. 1. &
2. inf. De
purgat.
can.*

4. *Quæ sunt poenæ duellantibus impo-
sita?*

Primo Efficiuntur irregulares, dum-
modo sequatur mors, sive victores exti-
terint, aut etiam victi; & sive per se ipsi-
met pugnauerint, sive pro se & suo no-
mine alium aliquem pugilem, introduce-
rint. Secundo Clericus duellum iniens et
non secuta morte, aut mutilatione, de
jure juris deponendus est, beneficioque
spoli-

spoliandus : quamvis cum tali potest dispensari per Episc. Quæ facultas dicitur in d. c. 2. Sess. pta Episcopis per Con. Trid. ex decreto, ac posteriorum Pont. Constitutionibus pleraque etiam alia hic immutata sunt, & severius punita duella. In Belgii hac de re habemus Edictum Principis nostrorum an. 1620. 27. Feb.

TIT. XV.

De Sagittariis.

Qui & ars Balistariorum ac Sagittariorum causam homicidio præstare solet, maxime si exerceatur, ubi quando & versus quos non oportet.

1. *Quis dicitur Sagittarius, & qui Balistarius?*

Sagittarius dicitur, qui sagittas non quidem majori, sed minori tantum : cujus usus olim in bello fuit; & hodie etiamnum est apud Turcas, Sarmatas &c. Balistarius vero, qui balista utitur, quæ fuit machina bellica etiam Romanis usitata, eaque major, qua saxa gravia & grandiora jaciebantur ad quassandos & evertendos muros.

2. *Quæ est pœna artem hujusmodi exercentium?*

Quod si quis ea utatur adversus Chri-
 stianos & Catholicos, poena est excommu-
 nicatio: quia ars illa mortifera & odibilis
 est, & plerumque injusta. Aliud injustum *c. un. b. t.*
 belli justitia, ubi licitum est pugnare qui-
 buscunque armis. Qui vero dictam ar- *Abbas hic*
 tem exercendo aliquem occiderit, incur- *num. 1.*
 rit irregularitatem, quia versatur in re il-
 licita.

(Omissus & sequens Titulus ab Autore,
 ideoque ibidem suppletus ex Vallensi.)

TIT. XVI.

De Adulterio & Stupro.

Superioribus Titulis actum est de homi-
 cidio, & quibusdam actibus, per quos
 ad homicidium quandoque perveni-
 tur, quibusque corpus & vita læditur
 proximi: sequitur ordine Decalogi, id
 est, Legis antiquæ, decem præcepta
 continentis de adulterio & stupro (ita-
 nim in præcepto est: *Non occides.*
Non mæchaberis) cæterisque illiciti
 concubitus generibus, quibus vel tho-
 rus proximi violatur, vel pudicitia læ-
 ditur.

1. Quid est Adulterium?

Quamvis Adulterium, generaliter
 sum-

sumptum, omnem copulam, quæ
 habet potestatem conjugii, comp
 dat, *can. nemo blandiatur* §. *toler*
XXXII. q. 1. & Lex Julia de adulterio
 miscue Stuprum & Adulterium ul
l. inter liberas 6. D. eod. & l. inter pup
D. de verb. signif. tamen specialiter
 ptum dicitur alieni thori violatio,
non mæchaberis XXXII. q. 5. & quæ
 alterius thorum accessio, deque Jure
 proprie in nuptiam committitur, non
 tem in virginem aut viduam, ac defra
 alienæ matrisfamilias corruptio. Quo
 vis eodem Jure etiam ad sponsam
 datur *l. propter 7. C. eod.* quia sponsa
 uxore habetur *l. si sponsa 74. D. de
 dot.* & quia neque matrimonium quæ
 cunque neque spem matrimonii mactare
 permittatur, *l. si uxor. 13. §. Dm 3. §. 6
 minor D. ad L. Jul. De adult.* licet hoc
 casu mitior pœna decernatur. Verum
 Jure Canonico etiam in solutam mulie
 rem a conjugato committitur adulter
 um. *ca. 19. & fin. XXXII. q. 5.* nam hoc
 eadem castimonia in marito requiritur,
 quæ in uxore *can. Precipit. can. Apud
 & d. can. fin. XXXII. q. 5.*

*L. Jul. de
 adulter.*

2. *Quæ est pœna adulterii de Jure
 Civili?*

Quod ad pœnas adulterii attinet, J

quidem divino pœna utriusque delin-
 gentis est lapidatio. *Deut. 22. Exod. 20.*
can. satis XXXIII. q. 5. De Jure autem
 Civili, quando criminaliter agitur, ex L.
 Julia, non videtur olim fuisse capitalis,
 sed vel deportatio, ut in militibus *l. 2. §.*
miles D. de his, qui not. infamia; vel re-
 legatio, ut in paganis, *l. si quis viduam D.*
de questionibus: ex posteriori vero Jure,
 nempe ex *l. Quamvis C. ad L. Jul. de ad-*
ult. pœna sanguinis & gladii tam viro,
 quam fœminæ adulteræ, irrogari cœpit,
 cum inde a tempore Justiniani, ut constat
 ex *l. Transigere C. de transact.* sed ea hodie
 in plerisque provinciis mutata est in pe-
 cuniariam, vel aliam, dummodo abfue-
 rit violentia, aut qualitas aggravans. *Jul.*
Clarus §. adulterium n. 7. circa finem,
& late Boer. Decif. 297. Et ex Justinia-
 ni *Novella 134. cap. 10.* mulier adultera
 non punitur gladio, sed virgis cæsa in mo-
 nasterium detruditur, potestate interim
 marito relicta intra biennium eam repe-
 tedi. Quod & Jure Canonico vide-
 tur receptum, *Gaudemus sup. de convers.*
conjugat. Dosque hoc casu distribuitur
 certo gradu atque ordine inter descen-
 dentes, ascendentes & monasterium, *d.*
Novel. 134. c. 10. si vero civiliter agatur,
 hoc est, ad separationem thori, facta se-

paratione dos & donatio propter nuptias
 innocenti conjugii applicantur, *Novell. c. 8. c. Plerumque 4. supr. De donat. m
 virum & uxorem.* Quamvis autem
 hoc sint pares maritus & uxor, quod
 solum adulterium alterius agere potest
 ad separationem thori, non tamen in
 cro dotis & donationis propter nuptias
 nam uxor ob solum adulterium amittit
 dotem (nisi fuerit viro reconciliata,
plerumque) maritus non ante quam in
 quenter cum alia muliere egerit, &
 monitus non resipuerit, *d. Novell. 117.*
 super uxor in adulterio reperta est in
 mis ipso Jure, etiam antequam condemp
 nentur per sententiam: adulter vero non
 fit infamis, nisi per sententiam. *Compe
 maritus, uxore adultera solutus fit a
 solvendi ei debitum conjugale, in
 monasterium potest, c. constitutus supra
 convers. conjug.*

3. *Quae est poena de Jure Canonico*

Jure Canonico alter Conjugum,
 maritus sive uxor ob alterius adulterium
 agere ad separationem thori potest coram
 Judice Ecclesiastico, ad quem solum
 stat eo casu cognitio, *cap. Tua §. supra
 Procurat. c. 1. supr. de officio Jud. Ord.
 c. At si Clerici §. de Adulteriis supr. At
 dicitur*

... nisi alter, v. gr. maritus sciens u-
xorem suam adulteram esse, vixerit porro
cum eadem, non peracta poenitentia, quia
hoc casu & ipse reus erit ac particeps de-
licti, *c. si vir 3. b. t.* vel nisi alter alteri adul-
terium objiciat, quia paria delicta mutua
compensatione tolluntur. *cap. penult. &*
ult. hoc tit. Qua ratione autem ordina-
rius possit ex officio procedere in causa a-
dulterii, vid. Conc. Trid. Sess. 24. *de re-*
format. matrim. cap. 8. Sed & certis casi-
bus ad hanc separationem agi non posse,
jam ante diximus.

4. An fas est adulterum deprehensum cum
uxore occidere?

Licet Jure Civili permissum fuerit ma-
trici, atque etiam patri, deprehensum ad-
ulterum cum uxore vel filia occidere cer-
tis casibus impune: id tamen de Jure Ca-
nonico nullatenus permittitur. *can. inter-*
dic. can. Admonere vers. nam si virum.
ca. si quod verius XXXIII. q. 2. Et hæc
quidem Jure Pontificio circa Laicos sta-
tuta sunt, qui eodem Jure etiam excom-
municari debent *c. intelleximus 6. b. t.* ac
poenitentia subijci; imo & in monaste-
rium detrudi possunt, *juxta communem.*
Vid. Covarr. *De matrim. 2. p. cap. 7. §. 7.*
129.

Bb 2

5. Qua

5. *Qua est pœna Clerici adulteri.*

Clericus, qui adulterium commisit aut confessus aut convictus fuerit a Jure Ecclesiastico, deponendus est ab officio & beneficio, & in monasterium detrahendus, ad perpetuam pœnitentiam assignandam, *can. si quis Clericus Distinct. 8. l. 1. & l. 2. & in Strich virgini Lex*. Imo Presbyter infamatus ad confessionem mulieris adulteræ assertis se ab eodem cognitam fuisse, non eodem condemnatus est ad adulterium, sed eodem, veluti suspecto de adulterio, indicenda Canonica est purgatio, cum mancipia quinta sui ordinis, id est, cum quinque vicinis Presbyteris: in qua purgatione defecerit, ab officio suspendendus est, *cap. significasti §. h. t. c. Quam sit grave q. 1. de Excessib. Pralat.* Potest tamen Episcopus cum clericis dispensare in adulterio, & aliis criminibus inferioribus, *c. cum non alio homine §. at si clerici in fine sup. de Judiciis*. Si quando vero ob gravitatem delicti imponenda fuerit pœna sanguinis, adiri debet Judex secularis, *c. Sententiam. c. Clericis sup. ne clerici vel Monachi & c.*

6. *Quid est Stuprum?*

Quemadmodum Adulterium subinde

late sumitur, ut omnem coitum, lege prohibi- tum, contineat; ita & Stuprum l. inter liberas 6. D. ad L. Jul. de adult. al- quando vero strictius sumitur, & com- mitti dicitur in virginem, vel viduam, in- tegra vitæ ac honeste viventem, citra vim, d. l. inter liberas. §. 1. l. stuprum 34. D. eod. & l. inter stuprum 101. D. de verb. signif. imo & in masculum, l. qui domum 8. D. b. t. Strictissime vero & proprie capitur, pro virginum illicita defloratione, ut in can. Lex illa XXXVIII. q. 1.

7. Quæ est pœna stupri de Jure Civili?

Pœna stupri citra vim commissi de ju- re Civili in personis honestis est publica- tio dimidiæ partis bonorum, in humili- bus coercitio corporis cum relegatione, §. item Lex Julia de adulteriis. Institut. de publ. Judic. Alioqui commissum vi, sive vere, sive interpretative, veluti dum stuprator blandis verbis, & dolosis pro- missionibus sollicitat seducitque & velut compellit virginem, arg. l. 3. §. si quis volentem D. de Lib. homine exhib. & l. 1. §. de servo corrupto, punitur pœna capi- tali, ut volunt Dd. in d. §. item Lex Ju- lia de adult. eo quod Justin. ibi diferte violentum stuprum excipiat, in verbis, sine vi. Qui vero nondum viripoten-

tem virginem corruperit, de Jure communi non punitur poena mortis; sed in metallum damnatur, si humilior erit; vel in insulam relegatur, si honestior aut in exilium mittitur. *l. si quis aliquis §. qui nondum D. de pœnis.* Tutor imprans pupillam deportatur ejusque boni publicantur, *Arg. L. un. C. si quis eius tutor &c.* A fortiori stuprans viduam cognatam, aut aliam, cum connequit consistere matrimonium, deportatur, *l. si quis viduam D. de quaestione.* Servus, qui cum domina rem habuisse detectus fuerit, ex Constit. Constantini traditur ignibus concremandus, domini capite plectitur, *l. i. C. de mulieribus, quae se propr. servis, &c.*

8. *Quae est poena de Jure Canonico.*

De Jure Canonico stuprator virginis honestae tenetur eam dotare & habere uxorem: nisi pater dare nolit, quo casu dotasse sufficit. Si vero ipse renuat habere, corporaliter castigatus, excommunicatusque in monasterium, ad agendam inibi poenitentiam, detrudendus, *c. i. b. t.* Si non possit eam ducere, ut quia sit conjugatus aut ordine sacro insignitus, nihilominus dotabit, quia d-

rumque est in obligatione, arg. l. celsus §. 1. D. de receptis arbitris. Clericus vero etiam deponitur, ex communi sententia, apud Jul. Clarum §. stuprum. num. 3. Insuperque pecuniaria poena vel corporali, veluti detrusione in carcerem aut monasterium, puniri potest, juxta arbitrium judicis, Abbas in c. at si Clerici n. 20. sup. de Judic. in c. ut Clericum sup. de vita & honest. Cleric. Wamef. Conf. 583. n. 5. Quod si Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, Lector, Psalmista, aut ostiarius, cum muliere, sanctificata DEO, moechatus fuerit, deponendus est, quia sponsam Christi corrumpit: si vero fuerit laicus, excommunicandus est, can. si quis Episcopus XXVII. q. 1. Et praeterea ex Justiniani Constitut. Novella 123. cap. 43. res ejus monasterio applicantur; aliaque poena hoc scelus coercetur. De fornicatione cum filia spirituali vide can. penult. & ult. III. q. 1. & latius de poena stupri & tam adversus Clericum, quam laicum, in foro tam conscientiae, quam civili & Pontificio, vide Menoch. de arbitrariis lib. 2. casu 288. 294. & 420. Illud hic subjiciendum, Paulum IV. Constitut. quam refert. Pet. Matth. in VII. Decretal. lib. 5. tit. 15. c. 1. statuisse, ut conciliatores proxenetæ,

lenones ac lenæ, quæ puellam virginem interpellaverint, flagitio quidem prædicto pœna capitali, imperfecto vero portatione perpetua in insulam plerentur; in cæteris autem casibus fuisse publice cæderentur.

9. *Quid est incestus?*

Quemadmodum Adulterium gratum est fornicatione; ita incestus adulterium. *can. Adulterii malum XXXII. q. 7.* Intra gradus autem incestus consanguineorum vel affinitatis intra gradus Jure prohibitos abusus, seu cum eis concubitus. Et incestus dicuntur, qui consanguineis vel affinitatis intra gradus prohibitos abutuntur, cum eis concumbunt, *can. Lex illa XXXVII. q. 1. can. de incestuosus XXXV. q. 2.* & nuptiæ inter hos contractæ incestus appellantur. *Novell. de incest. nupt. l. fin. C. eod. tit. can. nec eam XXXV. q. 2.* quasi in his nuptiis minime adfit castitas, est, cingulum illud quo Venus ad nuptias honestas utebatur *Covar. 4. Decretal. p. 2. cap. 6. §. 8.* Virginitas vero Deo conjugiarum conjunctio non solum incestus, sed & sacrilega est & dicitur, *can. si quis sacro XXVII. q. 1.*

10. *Quæ est pœna incestus de jure civili?*

Pœna

accusatus & infamatus, deponendus
& beneficiis privandus, Jul. Clarus
eo. Eodem jure omnis incestus
pollutus, siquidem scienter, infamatus
neque sacerdos, neque legitime con-
stitas personas accusare potest, *ca-*
sanguineorum III. q. 4. Estque excom-
unicatus ipso jure, *Clement. unica de*
sanguinit. a qua tamen excommuni-
catione per Episcopum absolvi potest,
ibid. & a se invicem separandi su-
Clement. un. c. 1. Sc. non debet sup.
sanguinit. Alteroque morte pre-
alter, quamdiu vivit, graviter peccare
debet absque spe conjugii cum alia,
quedam cum aliquot seqq. XXXII.
can. fin. XXXV. q. 8. Et alius, c. 1.
sup. de eo, qui cognovit consanguinitate.
Quanquam si contraxerit cum alia, non
sistat matrimonium, quia tantum est
pedimentum impediens, non autem
rimens.

12. *Quid obtinet si ignoranter incestu-
ptia contracta?*

Qui contraxerit ignoranter incestu-
nuptias, mitius, arbitrio judicis, puni-
endus est: sicut & is, qui ab initio boni
de contraxit, sed postmodum, debeat
consanguinitate vel affinitate, nihil
nus perseveravit, non incidit in peccatum

...tus, a Legibus & canonibus impo-
... Gloss. in d. Clement. un. ad V. scien-
... & Clar. d. §. Incestus n. 9. At qui sci-
... ter matrem & filiam, aut duas sorores
... germanas carnaliter cognoverit; sicut &
... mulier, quæ patri & filio, aut duobus fra-
... tribus germanis, sui copiam fecerit, pœna
... timi supplicii plecti jubetur, ex consti-
... tutione Sixti V. Bajard. in Addit. ad Jul.
... Clar. d. §. Incestus n. 10.

B. Quid habendum de liberis ex incestu
natis?

Denique filii nati ex incestuosus com-
... pibus, scienter factis, non censentur le-
... gimi, nec parentibus succedunt, can. un.
... q. 7. & 8. l. si quis & Auth. Ex
... C. de incestis nuptiis.

TIT. XVII.

De Raptoribus, Incendiariis & Viola-
toribus.

...inis nunc ratio postulat, ut de iis, qui-
... bus res proximi violantur, agatur, ut
... de rapinis, furtis, usuris, crimine falsi:
... a quo crimine non sunt alieni, qui per
... fortes homines fallunt, quique in judi-
... cio cum adversario suo colludendo, ali-
... ad revera agunt, & aliud simulant.

1. Quid

1. *Quid est Raptus?*

Raptus nihil aliud est quam violenta ad stuprum; ut scilicet mulier ingenua sive virgo sive alia, iniuriam abducta corrumpatur. Dico, quia quamvis alias jure civili etiam dicatur, quæ ipsa volens abducta clam & parentibus non consentiens jure tamen Pont. talis raptor non est raptor: ut neque ille, qui mulierem abduxit assensum, & prius desponsavit quam cognoverit, licet parentibus in manu.

l. un. C. De raptu virg.

c. pen. b. t.

2. *Que est pœna Raptus?*

Lex civilis raptorem virginum ferro persequitur; maxime si raptæ fuerint dedicatæ: bonis raptoris emptis, vel addictis vel raptæ vel in sterio, in quo raptæ degit. Praeterea raptor jure civili ducere raptam prohibetur, licet & ipsa parentibus consenserint; alias bona deferuntur ad parentes, vel, illis deficientibus, filium.

d. l. un. l. 54. C. d. Episc. & Cler. Nov. 143.

d. l. un. d. Nov. 143. At jure Pont. raptori raptam uxorem permittitur, si postea inter consentiant, & nihil aliud obstat.

S. s. 24. c. 6. de refor. matr. limitatur decreto Conc. Trid. modo raptam a raptore separata atque in loco

libero constituta illum in virum habere
defenserit. Et nihilominus, inquit idem
raptor ipse, omnesque illi consili-
um, auxilium, & favorem præbentes,
sunt ipso jure excommunicati, ac perpe-
tratio infames, omniumque dignitatum
incapaces; & si Clerici fuerint, de pro-
prio gradu decendant. Teneaturque insu-
per raptor mulierem raptam, sive eam
viore duxerit, sive non duxerit, decen-
tibus arbitrio judicis dotare.

3. Quid est Rapina, & in quo differt a Furto?

Rapina est violenta & manifesta rei a-
liena, mobilis & corporalis invito domi-
ni contrectatio seu ablatio. Differt a fur-
to eodem fere modo, quo stuprum a raptu:
quia rapina & raptus est contrecta-
tio & abductio violenta, furtum vero ple-
nè occulte fit, ut & stuprum.

5. Quae est poena Rapinae?

Pœna rapinae, etiam rei minimæ, de *Instit. Vi*
civilis intra annum est quadrupli, *bonor. rap.*
ut huic quadruplo insit ipsius rei per- *& ibi D.*
secutio, post annum vero est in sim-
pulum, jure Pontific. raptores manifesti
& violatores Ecclesiarum ipso jure subja-
cent excommunicationi, aliisque pœnis
coer-

coërcentur, nisi ablata restituant, vel
c. 2. h. 2. restituendo caveant. Quod si quicquam
 fuerit excessus, morte vel truncatione
 membrorum puniendus, vindicta usque
c. 4. in fine Regiæ potestati, iudicique seculari
eod. vari debet.

5. *Qui dicuntur Incendiarii?*

Qui data opera & dolo malo erant
 & vindicta, ignem in Ecclesiam vel
 pia loca injiciunt vel injici faciunt.

6. *Horum qua pena?*

Jure civili incendiarii, qui data opera
 ob inimicitias vel prædæ causa in civitate
 incendium fecerint, capite puniuntur,
 plerumque vivi exuruntur. Quæ
 etiam recepta moribus.

c. ult. D. de Jure vero Pontif. incendiarii Ecclesiarum
incend. & rerum Ecclesiasticarum
c. 28. §. 12. sunt excommunicati: aliarum vero rerum
 profanarum demum per sententiam Ecclesie,
 seu pronuntiatione judicis, qui
 casu non possunt absolvi ab alio quam
c. Tuæ 19. summo Pont. Nisi in extremo
inf. defent. articulo. Eoque casu Ecclesiastica
excom. ceditur sepultura, & tenentur hæreses ad
 damni restitutionem occasione incendiarii
c. 5. h. 1. vel alio modo dati juxta defuncti facultates.

TIT. XIIX.

De Furtis.

sequitur modo Tit. de Furtis in genere, furti nomine accepto pro qualibet illicita rei alienæ usurpatione, ut & rapina & furtum specialiter dictum eo nomine venient, quæ alias tanquam duæ distinctæ species distinguuntur.

Quid igitur est Furtum, prout a Rapina distinguitur?

St contrectatio rei alienæ fraudulosa ^{l.2. D. h. t.} lucri faciendi causa, vel ipsius rei vel quam usus, possessionisve.

Quid si quis non quidem contrectet rem, invito domino, sed furem recipiat & celet?

Dicitur & ille furtum facere. Eoque ^{c.4. h. t. &} non tantum ex mero officio iudicis, ^{l. Quis} & ad instantiam patris læsæ; tenetur ^{40. §. 3. D.} furem indicare, modo conscius sit ^{ead. d. c. 4.} Atque hinc origo praxeos monitoriarum. ^{& ibi Dd.}

3. *Quæ dicuntur Monitoriæ sive Monitoriæ?*

Sunt literæ, quas vocant Monitoriæ seu Monitiones generales, ad finem
 revs-

revelationis, ut vulgo loquuntur
Episcopi aut Vicarii generales Episcoporum, ad instantiam cujuscunque
tis, in genere contra detentores
alienarum concedere solent, ut eas
certum terminum restituunt, contra
detentionis illius seu furti conscio-
fures furtaque indicent, sub pœna
communicationis: quod & in aliis
fis, cum civilibus, veluti ut quis
aut restituat quod debet, tum crimina-
libus criminaliter intentatis, ut sic
tus se sistat personaliter, usitatum
vel simili formula: *Moneatis N.*
quemcunque alium, qui furtum
cerit, aut damnum dederit, ut

Cutier. l. tum terminum satisfaciat, aliqui
Can. q. rit sese per hanc nostram sententiam
c. II. communicatum.

4. Quenam excusant a Furto?

Primo excusat necessitas extrema,
Couarr. in est, tanta, ob quam periculum immo-
cap. Pec- vitæ, quia eo casu jure naturali omni-
catum p. sunt communia, ut rem alienam accipere
S. 1. n. 3. do videatur quis accipere quasi proprie-
c. 2. h. t. am. Alias si tantum aliqua fuerit neces-
tas, & non extrema, mitius veniet puni-
tus fur, & tantum pœnitere debet.

Secundo, Rei exiguitas; quamvis in-
Canonistas non conveniat, quæ res
minima dicatur.

Navar. in

Tertio, qui compensandi causa, dum
aliter suum recuperare nequit, rem alie-
nam capit, fur dicendus non est.

Man. c. 17.

n. 2. & 4.

Vall. hic

7. Quæ est pœna furii?

§. 1.

Jure Canonico, præterquam quod ad
restitutionem obligentur & fures, & præ-
sertim suadentes, mandantes, consulen-
tes &c. Clericus, furti reus depositus,
sacerdosque incorrigibilis, excommunicari
debet.

Navar. d.

c. 17. n. 2.

& seqq.

c. 10. sup.

Dejudic.

Jure Civili, pœna olim fuit quadrupli,
si furtum fuerit manifestum: vel dupli,
si non manifestum. Et solet etiam cri-
minaliter extra ordinem furti agi. Ho-
c ex generali fere consuetudine judi-
cium furti quodammodo publicum fa-
ctum est & ordinarium, mutata pœna
penali in corporalem, nimirum pœ-
na laquei in gravioribus, fustigationis
in levioribus.

§. pœna In-

stit. De ob-

lig. qua ex

del. nasc. l.

ult. D. De

Furt.

De Usuris.

TIT. XIX.

In isto ordine deinceps sequitur de Usu-
ris, quippe ex eodem fonte, manan-
tibus, ex quo furtum, scil. ex avaritia.

Cc

Ipsi-

can. Quid dicam Ipſique uſurarii & fures ſive raptoreſque
XIV. q. 3. ri velut paſſu ambulare videntur: ut
 qui trucidat pauperem foenore, non
 minus crudelis eſt, quam qui ſubtrahit
 quid vel eripit diviti.

1. *Uſura quid nominis?*

USura, ab Utendo dicta, nihil aliud
 eſt quam uſus rei. Accipitur quoque
 pro qualibet acceſſione & incremen-
 to, ſive fructu proveniente ex uſu rei
 juſlibet, & ex cauſſa quacunq. Pri-
 miſſime vero lucrum ex uſu pecuniae
 mutuae proveniens Uſura appellatur.

Cell. 16. Quod & *Fenus* dicitur, a foetu ſeu fructu
N. Et. c. 12. ra quadam pecuniae parientis atque
 crescentis. Graece *Τόκος*, id eſt partus
 ex eadem ratione.

2. *Quid igitur eſt Uſura?*

arg. can. u. XVI. q. 3. Uſura eſt lucrum ſupra ſortem etiam
 tuo exactum. Vel eſt voluntas aliquid be-
 cri capiendi ultra ſortem vi mutui.

*can. Si fe-
 raveris
 cum can.
 ſeq. XIV. q. 3.* 3. *Quid hic intelligis nomine Lucri?*
 Quidquid ſorti accedit cauſſa lucri
 ſive pecunia ſive alia res natura ſua pre-
 ſentio aſtimabilis, in qua conſiſtit mutuum
 ſive illud triticum ſit, ſive vinum, ſive
 oleum.

rem, sive aliud quid, quod usu consu-
mitur.

4. Cur dicitur: Vi mutui?

Quia proprie non nisi in contractu
mutui usura committitur, in quo domi-
nium rei mutuae transit in accipientem:
in aliis contractibus non nisi improprie
& ratione mutui saltem impliciti & obli-
qui, seu mutui brevi manu contracti, vel-
uti in contractu emtionis, quando res
carius venditur ob dilatam ad tempus so-
lutionem. Nisi dubitetur, utrum mer-
ces plus minusve solutionis tempore sint
valiturae.

Licetne creditori accepto pignore pacisci
fructus pignoris, donec mutuum
reddatur?

Jure quidem civili licet, nec habetur
usurarium hujusmodi pactum (quod pa-
ctum vocant ἀντιχρήσεως, id est recipro-
cus usus, quasi tu debitor utaris mea
omnia & ego interea re tua) idque propter
incertum fructuum eventum, incertum-
que pretium. Jure vero Pont. impro-
batur, ut usurarium, fructusque ex pi-
gnore perceptos creditor imputare debet
in sortem, id est, quantum fructuum per-
cepit, tantum de sorte diminuere.

6. Quotuplex est Usura?

Primo, Dividitur Usura in Mentalem & Realem. *Mentalis* est, quando mutuum datur citra ullam conventionem, ea mente ut ultra sortem, sive id quod dat, aliquid recipiat, alias non daturus. *Conventionalis* seu *Realis*, quando quis pecuniam mutuam credit cum pacto, expresso vel tacito, capiendi aliquid lucri ultra sortem.

II. In Compensatoriam, Punitoriam & Lucratoriam. *Compensatoria* est legitima pensatio, seu præstatio ejus, quod scilicet creditor facere potuisset, si pecuniam suam mutuam non dedisset; vel damni emergentis, quia scilicet tantum damni inde acceperit. Et hæc propria usura non est, quia non est lucrum, sed quod interest creditoris. *Punitoria* perceptoribus morosis instigit statim die non solventibus, quæ species similiter non involvit injustitiam aliquam. *Lucratoria* merum lucrum continet, solaque improba & detestabilis est, improbat & damnata lege naturali, divina Evangelica & Pontificia. Jus autem civile usuras certis tantum modo juxta hominum divitas qualitates permisit.

7. Quid censendum de Montibus pietatis?

Eos esse immunes ab usuræ vitio: quia *l. Eos 26. §.* nihil hic principaliter datur vi mutui, ne- *1. C. eod.*

que ultra indemnitatem sortis aut lucri causa, ut sit in usuris, sed tantum ratione damni emergentis, sive pro sola indemnitate & conservatione Montis, pro stipendio scilicet domini & ministrorum, qui Montis curam habent, idque minutum, moderatum, juxta quantitatem pecuniæ numeratæ, accepto a singulis pignore idoneo, venditoque deinde post lapsum temporis ob defectum luitionis & solutionis pignore, atque ex pretio ejus deducta sorte, eoque, quod ultra sortem pro detrimentis mensuris Monti debitum esse reperietur, reliquum pretii domino pignoris restituendum venit. Ne- *var. de U.* que repugnat rationi, ut pauperes ferant *sur. n. 58.* onus aliquod expensarum, quorum com- *in Man.* modo & favori cedit erectio & conserva- *l. 17. n. 217.* tio Montis. *Less. lib. 2. c. 20. dub.*

8. Que dicitur usura nautica & an licita? 28.

Usura nautica, seu fœnus nauticum dicitur, quod ratione navigationis aut itineris periculosi per terram præstatur.

tur. Nam creditor contra naturam
tui periculum sortis in se recipit, si
fit pecunia mutuata per mare trajan-
da, sive merces ex mutuata pecunia
comparata, similiter transvehenda
per mare vel per loca insidiosa (illud na-
ticum, hoc terrestre fœnus appellatur).

tot. tit. D. ut, si navis & pecunia vel merces for-
& C. De to casu pereant, creditori pereant.
caut. fœn. que tale fœnus, jure civili approbatum
quia nihil est aliud, quam pretium sub-
pti periculi.

9. *An & jure Canonico?*

Multorum ea opinio est, fœnus hoc
nauticum esse improbatum atque illicitum.
per text. in tum. Alii id quidem concedunt, ubi navi-
c. ult. b. 1. ganti vel unti ad nundinas ea lege si non
aliter mutuatur pecunia, quam ut simili
periculum in se suscipiat, lucri alicujus
Navar. in causa; negant vero, si id ipsum fiat libere,
Man. c. 17. debitorque sponte cum creditore conve-
n. 122. Co- niat de periculo mutuatae pecuniae
var. 3. Var. recipiendo, certa mercede constituta.
c. 2. n. 5.

10. *Quæ est pœna Usurariorum?*

Caus. adb. Inprimis tenentur usurarii omnes, si-
t. c. 4. n. 5. c. ve manifesti, sive occulti, & tam emen-
9. & 19. b. 1. les quam reales, ad restitutionem usura-
rum.

Neque tantum ipse usurarius, sed & heredes acceptas a defuncto usuras pro parte hereditaria restituere tenetur.

II. Exercens usuras & monitus non desistens, si Clericus sit, suspendendus est ab officio & deponendus; laicus vero excommunicandus.

III. Manifesti usurarii neque ad communionem altaris, neque ad Ecclesiasticam sepulturam, neque ad oblationes vel ad confessionem peccatorum faciendum, neque etiam ad testamenti factionem sunt admittendi, nisi vel de usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo cautionem idoneam praestiterint.

De Crimine falsi.

TIT. XX.

Falsum est, quod veritatem imitatur: & Falsitas nihil aliud quam veritatis imitatio, occultatioque; nam & mendacium & occultatio species est falsi.

1. Ut quis falsi reus sit, qua concurrere debent?

Hæc tria. I. Ut dolo malo seu animo fallendi & corrumpendæ veritatis committatur, II. Ut noceat alteri, III. Ut

Cc 4 lege

lege aliqua statutum sit, talem immo-
l. 10. C. Ad tionem veri esse punibilem poena est,
L. Corn. de quod est quasi falsum, & ex S. C. ve-
falsis. terpretatione prudentum pro falso habetur.

2. *Quibus modis & qualiter adhibetur falsum?*

Variis modis, & aut dicto scrip-
 to aut facto vel usu. Dicto, si falso testi-
 monio & veritas occultetur, & mendaciter
 dicatur.

c. 1. b. 1. Scripto, si quis testimonium vel ali-
 quod instrumentum falsum scripserit, signa-
 rit, recitaverit, subjecerit. Circa litteras

2. *§ l. 23.* ras vero Apostolicas falsitas hujusmodi
D. eod. committitur vel in modo dictaminis les-
 mutatione styli, vel in forma scripturae

c. 5. & 7. qualitate chartae.

b. 1. Facto, si quis sigillum adulterum
 fecerit, sculpsit, expresserit, dolo

Init. d. tit. malo; si falsam monetam percussit,

l. 9. & 19. nummosque adulterinos conflaverit, im-

D. eod. l. xerit, tinxerit; si pondera & mensuras

pen. D. eod. publice probatas corruperit, aliisve ma-
 dis.

d. c. 5. 6. & Usu denique, si quis vel falsis im-

7. b. 1. mentis vel falsis litteris aut summi Prin-

c. 3. eod. l. aut alicujus Principis, sciens dolo male

13. D. eod. fuerit usus. It. falsum nom. vel cognomen

sibi usurpando.

Qua est poena falsi ?

Jure civili poena falsi, vel quasi falsi, in
liberis hominibus est deportatio & bono. *l. i. in fin.*
rum omnium publicatio, servus ultimo *D. eod.*
supplicio affici jubetur : aliterve pro qua-
litate personæ falsum committentis, falsi-
tatisque commissæ modo atrocius modo
mitius, crimen hoc punitur. *l. Quidu-*

Jure Pont. qui falsum in literis S. P. ad. *ob. 21. D.*
misisse convincitur, si Clericus fuerit, *eod.*
cum omnibus suis ea in re fautoribus &
defensoribus excommunicatus, omnibus-
que officiis & beneficiis suis spoliatus, &
per Ecclesiasticum judicem degradatus,
curiæ traditur seculari puniendus, aliter
quam in litteris Apostolicis Clericus fal-
sum admiserit, poena est depositio vel alia *d. c. 7. b. t.*
major, pro qualitate criminis.

De Sortilegiis.

TIT. XXI.

Vixi supra, a crimine falsi etiam sortile-
gos non esse alienos : quia per sortes
fallunt homines, & præ se ferunt se *can. 1.*
vera prædicere, cum solius Dei sit fu- *XXXVI.*
tura nosse. *q. 5.*

1. Qua dicuntur hoc loco Sortes, & qui
Sortilegi ?

Cc 5

Sor.

can. Sortes **S**ortes nihil aliud quam divinationes
XXV. q. 5. & maleficia esse, inquit Leo IV. in
 Sortilegi vero sunt, auctore Isidoro
 sub nomine fictæ religionis per quas
 quas Sanctorum seu Apostolorum in
 vocant, divinationis scientiam promit-
 tur, aut quarumcunque scripturam
can. unico spectione futura promittunt. Vel
XXVI. q. 1. legi dicuntur, qui id, quod occultum
 eventu alicujus rei explorant, ut qui
 deprehendendum fures astrolabium
c. 1. & 2. aliud quid movent, aut inspiciunt.
b. 1.

2. *Nomine Sortilegorum qui præterita
 præbentur?*

Nomen hoc generale est, omnesque
 divinationum species complectitur, ut
 quæ ex astris eventus futurorum sci-
 entiam vitam & mores conjectat, *can. Sed
 illud* astrologiam divinatricem seu judicantem
XXVI. q. & quæ ex elementis, ut Geomantiam, Hi-
 dromantiam, Pyromantiam, Aeroman-
2. can. Igi- tiam; & quæ ab aliis, quibus divinationem
zur XXVI. artem exercentes incumbunt, appella-
q. 3. tur, ut Arioli, Aruspices, Auspices, Chy-
 cromantici, Magi &c.

3. *Quotuplices sunt sortes?*

Triplices, Divisoriae, Consultoriae &c.

Divinatoria. *Divisoria* sunt, quarum
 eventus plerumque a solo casu pendet:
 cum sortem velut iudicem facimus in
 rebus ac controversiis dirimendis, in
 hereditatibus & bonis communibus di-
 videndis &c. ut sciatur, quid cuique tri-
 buendum sit, in quibus propterea nihil
 per se mali est. *Consultoria* divina vo-
 cantur, ut sciatur, quid agen-
 dum fugiendumve sit: quod licite fit,
 quando cogit necessitas, ut cum Aposto-
 lo, non nisi collecto fratrum cœtu, & pre-
 cibus ad Deum fuis, Matthiam in Apo-
 stolatum sorte elegerunt. *Divinatoria*
 sunt, ex quarum inspectione futura præ-
 dicantur, & præsentia aut præterita oc-
 culta deteguntur: quo quia ordinarie
 non fit sine pacto aliquo cum dæmone,
 sine expresso sive tacito, ideo tales sortes
 omnino illicitæ sunt & prohibitæ jure
 Canonico.

4. *Quæ sunt pœnæ Sortilegorum?*

Jure Canonico pœna est excommuni-
 catio, quam pœnam incurrunt & consu-
 entes: monitque & emendationem de-
 recitantes, si servi, verberibus castigantur,
 si liberi vero homines in carcerem detru-

Can. Con- detrudendi. Clerici vero magi vel
trad. q. 1. legi, aut etiam consulentes, depre-

omni ordine sacro, & executi officio
 beneficiis in monasterio crimen

sum perpetua pœnitentia luere de-

nisi mitiget pœnam simplicitas & zelus: Divinationes, quæ hæresin

festam sapiant, exercentes punitur

can. si quis hæretici, atque incorrigibiles facti

Episc. d. traduntur seculari puniendi.

q. 5. Jure civili pœna maleficorum, & simi-

l. 3. C. de cremantur, aut gladio feriuntur. De

malef. & suetudine pœna est arbitraria, juxta

Matbem. litatem delicti utroque jure.

De Collusione detegenda.

TIT. XXII.

Falsi quoque speciem habet, cum adversario in judicio, id est non revera agere, aliud simulare; quæ hæc quoque falsitas detegenda.

1. Colludere qui & qualiter dicitur?

Inprimis ipsi litigatores, actor & cum litem simulant, ex pacto alter

c. 2. & 2. terum patitur vincere in causa, ut præjudicium fiat alicui; quales Præ-

C. eod.

Item procuratores appellatur. Item procuratores
culorum, quando alter alteri causam
sui prodit, & cum vincere posset,
se vinci & condemnari.

*l. i. §. 6. Ad
SC. Turp.
& l. 212.
D. V. S.*

*Qua est poena colludentium seu prava-
ricatorum?*

Jure civili poena est extraordinaria. Ac-
tor convictus fit infamis, & ab accu-
satione repellitur, Reoque absoluto per
collusionem aut pravaricationem, potest
in integro accusatio institui, & per judi-
cem ex officio inquiri super eodem crimi-
ne. Collusione super beneficio facta,
illud fiat censuale seu pensioni subji-
tum, ea conditione, ut per mortem alte-
rius in collusorem transferatur, privatur
que eodem beneficio, non quidem
jure, sed per sententiam.

*l. 2. D. De
Pravaric.
l. 4. & 5.
eod.
c. 1. 2. & 4.
b. 1.
c. 3. b. 1.*

De Delictis Puerorum.

TIT. XXIII.

Abinde & in impuberibus delicta qua-
dam deprehenduntur, veluti furta,
mendacia, perjurium, homicidium,
quibus plena esse dicitur puerilis aetas,
quae non sunt omnino impune relin-
quenda.

c. 1. b. 1.

1. An

*I. An ergo impubes ante decimum
annum aetatis annum puniendus*

*S. in sum-
ma pen.
Instit. de
oblig. qua
ex del.
nasc. d. c. 1.
in fine.*

OMnino; quatenus doli capax
ob id intelligat aliquo modo
quere. Qui tamen mitius puniendus
quam puberes, quia aliquid indulgentiae
aetati: ipsique impubes eo nomine
veniri debent, non pater.

De Clerico venatore.

TIT. XXIV.

Sequitur deinceps de criminibus
eorum propriis, quorum quaedam sunt
omnium Clericorum communia,
Venatio, Percussio & Maledictio.

*I. Cur Clericis interdicta
Venatio?*

lib. 1. Polit. **Q**Via venatio est pars bellicae virtutis
teste Aristotele. Jubentur
c. 1. § 2. b. t. Clerici ab omni contentione & bellicae
virtutis abstinere. Venationem intelligit
tumultuosam & clamoriferam, quae fit cum
vociferationibus, & aliis ejusmodi, quia per
hanc cum statu & professione Clericorum
quam proinde artem nequissimam, imo
ipsam nequitiam vocat D. Augustinus.

De Clerico percussore. 415

quæ fit sine strepitu canum & ar- *can. 8. c. 9.*
crum, cum retibus & paucis canibus, *dist. 86.*
modo etiam raro fiat, nec avocet ab offi- *Abbas in*
s. Ut enim D. Hier. ait, non inve- *d. c. 1. h. t.*
nimus in scripturis sanctis sanctum ali- *can. Esay*
quem venatorem, piscatores invenimus *venator*
sanctos. *dist. 86.*

2. Quæ est pœna Clerici venatoris?

Deprehensus sæpius in venatione, si
Episcopus sit, tribus mensibus a commu-
nionem; si Presbyter duobus; si Diaconus,
pro arbitrio Judicis ab omni officio, su- *d. c. 1.*
penduntur.

De Clerico percussore.

TIT. XXV.

1. Quis dicitur Clericus percussor?

Qui ex prava consuetudine pronus & *can. Non*
facilis est ad percutiendum factio vel *licet 23.*
habere, sive per se & manibus suis hoc *dist. 86.*
faciat, sive per alium. Percussionem in- *can. 5. quis*
telligit, quæ ad cædem aut mutilationem *omnem 1.*
perducit, non quæ dicto fit aut verbis, *qu. 7. can.*
arguendo, obsecrando, increpando sibi *Cum bea-*
subditos. *tus 8. dist.*
45. can. E-

2. Quæ est pœna Clerici percussoris?

Prælati & cæteri Clerici percussores *7. dist. 45.*
sunt *c. 1. h. t.*

sunt suspendendi ab officio. Quia
moniti, ne faverent in suos, se non
vident, deponendi sunt, & ordinibus
ecclesiasticis spoliandi. Permissum
iudici Ecclesiastico, præter pecuniam
c. 4. sup. De poenam, virgis cædere delinquentem,
raptorib. tra poenam, irregularitatis, moderatam
adhibita, ne in vindictam sanguinis
ire videatur.

De Maledicis.

TIT. XXVI.

Videntur & percutere quodammodo
maledici, blasphemus, detractores ecclesie
cussione, quæ fit verbo aut lingua.

1. Qui dicuntur hoc loco Maledici?

can. 3. 5. & 6. dist. 46. **M**Aledici, a maledicendo, nomine
c. 1. h. t. c. 2. generaliter accepto, dicuntur Clerici
eod. Levit. litigiosi, adultores, proditores, fornicarii,
c. 24. Nov. & verbis turpibus joculatores. Hoc loco
77. in fine strictius accipitur nomen illud pro
can. Siquis blasphemus in Deum, in Sanctos, & in
XXV. q. 1. me in B. M. Virginem. Eoque
c. 2. h. t. Co- est delictum, quo major est is, in quo
var. in c. peccatur, ut v. g. est summus Pontifex.
Quamvis (Vid. Carpz. Pr. Crim. p. 1. q. 45. n. 10.)
p. 1. §. 7.
n. 22.

2. Quæ pœna afficiuntur Male-
dici ?

Jura divino antiquo blasphemia, quæ
fit verbis in Deum, morte punita fuit, ut
& ex Constitutionibus Principum. Ju-
re Pontificio Clerici blasphemi deponun-
tur ab Ordine ; laici vero incorrigibiles
facti excommunicantur, aliterve puniun-
tur, pro personæ & facti qualitate, aut
multa pecuniaria aut pœnitentia publi-
ca, aut alia arbitraria.

De Clerico excommunicato, deposito
vel interdicto ministrante.

TIT. XXVII.

Circa Ordines quoque Ecclesiasticos sunt
delicta peculiaria Clericorum, ut si Cle-
ricus excommunicatus, depositus, vel
interdictus in ordine suo ministret, qui
hoc pacto graviter peccat.

1. Tales Clerici quomodo puni-
untur ?

In primis, si Sacerdos aliquis, dum sci-
ret, etiam per rumorem tantum, se majore
excommunicatione implicitum & mo. c. 4. 5. &
statutus prius, ut desistat, celebrare ac divinis b. i.

Dd

fese c. 1. v. 3. eod.

sefe officiis ingerere præsumserit, fit irregularis. Et si nec sic desistat, Ordinarius suis spoliatus, implorato iudicis laicali auxilio, in exilium mittitur.

2. *Quid si minori tantum excommunicatione fuerit ligatus?*

c. ult. b. 1. Talis celebrando licet graviter peccet non tamen fit irregularis, quo minus possit Ecclesiastica Sacramenta administrare; sed tantum impedit, quo minus ea percipere possit. Quæ eadem de *inc. Alma* p. 1. §. 7. Clerico deposito atque interdicto loca habent.

De Clerico non ordinato ministrante.

TIT. XXIIIX.

1. *Quomodo punitur talis Clericus?*

Fit perpetuo irregularis ad susceptionem ejus Ordinis: in quo non ordinatus ministravit, & præterea ab Ecclesia abjiciendus seu excommunicandus. *c. 1. §. 2. b.* Beneficium tamen Ecclesiasticum *1. d. c. 2. An. est.* ei non est auferendum, ut habeat, unde vivat. Hodie ex Constitut. Clementis VIII. quilibet non Sacerdos cum Missam aut confessionem Sacramenta-

im excipiens, ab Ecclesia abjicitur, & ab Ordinibus, si quos habet, rite degradatus, debetur tradi Curiae seculari debitis poenis plectendus.

De Clerico per saltum promot.

TIT. XXIX.

Ordines Ecclesiastici non nisi gradatim & ad rit. de distinctis intervallis temporum conferri temporib. possunt, ut dictum supra. ordin.

1. Quis dicitur promotus per saltum?

Qui praetermissio Ordine inferiori ad superiorem aliquem sua negligentia ascenderit; ut si nondum Diaconus sacerdotio initietur.

2. Quae poena est sic promoti?

Talis tamdiu ab usu & executione sic c. unico la. cepti Ordinis suspenditur, donec o. r. & can. nullus Ordo inferior suppleatur. Et hoc, un. dist. 52. sua negligentia, ut dixi, & ignorantia ad Ordinem superiorem ascenderit: non scienter, quia tunc non est ordinatus, ut dictum est de non ordinato; quia item est, non esse ordinatum, & non esse tunc ordinatum.

Dd 2

De

De eo, qui furtive Ordinem susceperit.

TIT. XXX.

1. *Quis qualiter furtive Ordinem suscipitur?*

Qui susceperit ordinem aliquem ecclesiasticum sine prævio examine, sine prævia admissione ad illum Ordinem suscipiendam, in numerum ordinatarum irreperit: veluti si quis ad tantum Ordines admissus, etiam Ordinem susceperit Subdiaconatus; vel si contra inhibitionem sui Superioris seu Ordinarii eodem tempore duos Ordines susceptus fuerit.

c. 2. h. 2.

c. 3. eod.

2. *Quæ est pœna sic ordinati?*

d. c. 3.

Taliter ordinatus prohibetur & Ordine sic suscepto ministrare, & ad alium superiorem ascendere. Potest tamen Episcopus, si inhibitiō facta non fuerit sub pœnis excommunicationis, cum dispensare in Ordine furtive suscepto eundemque habilitare ad alium Ordinem suscipiendum: secus, si fuerit excommunicatus. Conc. Trid. vult furtive ordinatum esse suspensum ab Ordinum executione, quamdiu Episcopo sive Ordinarij visum fuerit.

c. 1. in fine

d. c. 2. § 3.

Sess. 24. c.

8. de re-

form.

De Excessibus Prælatorum & subditorum.

TIT. XXXI.

Dictum hæcenus de criminibus specialibus, quæ omnium Clericorum sunt communia; nunc paucis agendum est de delictis, quæ propria sunt Prælatorum ac subditorum, & hic dicuntur Excessus Prælatorum.

I. *Quinam igitur excessus a Prælati in subditos, & contra committi solent?*

In primis excedere dicuntur Episcopi ac Prælati, indebitis tallii atque exactionibus, aliisque gravaminibus subditos suos prementes. Imo subditis liberum est, c. 1. 2. 16. & Prælato seu superiori suo non parere, si 17. b. t. c. 3. quid imperet, quod sit contra tenorem *cod.* sui privilegii.

II. Subditi Prælati & Superioribus suis debitam reverentiam & honorem exhibere tenentur: quem si morum perversitate corrupti non exhibuerint, aut alias, quod ratione officii illis incumbit, non præstiterint, dicuntur excessum facere; quo spectant etiam vitia & delicta, de quibus dictum supra.

Excedunt & Prælati inferiores, sine
 bus, non ad se, sed ad Superiorem
 tinentibus ingerentes: veluti si Prae-
 tus, non Episcopus, sine hujus auctoritate
 velit unire Ecclesias; aut si qui ex
 quæ jure communi ad Episcopalem
 ctant dignitatem, & jurisdictionem, qua
 quam sibi vindicent, veluti publicas po-
 nitentias injungendo, vel indulgentias
 concedendo. Item si, qui potestatem

c. 12. eod. c. habent beneficii conferendi, illud vel
5. & 6. eod. sibi retinere velint, vel conferant
 digno, & rursus, ejusmodi collatione
c. 11. in fine improbata, conferant alteri: ob
eod. eorum inconstantiam pro ea vice
 di facultate conferendi.

De novi operis nunciatione

TIT. XXXII.

Peccat etiam subinde Prælati ædifican-
 do, veluti ædificandis Ecclesiis, et
 aliis piis locis, si inde grave aliquod
 damnum acceptura sit Ecclesia mater
 cui præest.

1. *Quid est annuntiare novum opus, vel nunciatio novi operis? Et quid opus novum facere?*

Nunciare novum opus est denunciare & inhibere vicino, ne ædificet. Nunciare enim hic nihil aliud significet quam prohibere. Opus vero novum facere videtur, qui ædificando vel detrahendo aliquid, pristinam operis faciem mutat. Nunciatio igitur novi operis est prohibitio ædificandi, in publico vel privato, legitime facta, ad hoc, ut desistat ab opere, saltem tantisper, donec jus ædificandi fuerit discussum, an jure, an injuria ædificet.

*l. i. §. opus
D. cod.*

2. *Quid si ædificans nunciatione neglecta non desistat ab opere?*

Tunc cogitur, quidquid post nunciationem construxerit, suis sumptibus demoliri, licet postea deprehendatur, eum jure ædificasse; quia auctoritati judicis non obtemperavit.

3. *Quid si e diverso per ejusmodi nunciationem opus aliquod temere diutius differatur?*

Eo casu opus novum nuncians intra tres menses probare debet, opus inchoatum injuria construi. Estque in optione nunciantis, an de præjudicio suo intra tres menses doceat, & interim desistat ab opere, an vero pergat in ædificando.

Dd 4

*d. c. 1. §
ul. h. t. §
l. un. C.
cod. c. pen.
do, § ult. cod.*

do, recepta cautione de opere suis finibus demolendo, si iniuste ædificium pronunciabitur.

De Privilegiis & Excesibus privilegiatorum.

TIT. XXXIII.

Postremo tam Prælati, quam subditi, sive Clerici sive Religiosi, etiam Clerici, non raro excedunt & delinunt in suis privilegiis.

1. Quid est Privilegium?

e. 31. b. 2. Privilegium est jus singulare a Superiore contra jus commune uni vel pluribus concessum. Singulare, inquam, quia, cum detur contra jus commune, neque ultra personas, neque ultra privilegio expressas per interpretationem extendendum.

e. 2. Sc. 17. in fine eod. Jure Canonico Privilegia dici solent quælibet indulta, exemptiones, libertates, & gratiæ seu indulgentiæ. *Decius in c. Sicut Ro. contra jus concedi solita.*

mana in pr. sup. de rescr.

2. Quotuplex est Privilegium?

Primo, Privilegium aliud est Personale, quod proximam concessionis causam a personis habet, quarum merita, conditio vel qualitas dant locum privilegio: aliud

Aliud Reale, sive Rei, causæ, vel loci, quod alicui dignitati, corpori, universitati vel collegio, aut Studio generali conceditur. Cujusmodi privilegia, etiam personis sublatis, in rebus subsistunt & durant. Personalia vero simul cum personis, quibus concessa, intereunt.

II. Aliud est Generale; quod pluribus personis, vel ratione plurimarum personarum rerumve conceditur: aliud Speciale, quod uni loco vel personæ singulari aliquo favore indulgetur.

3. Excessus privilegiorum circa quæ potissimum versantur?

Circa abusum ipsorum privilegiorum. Neque enim privilegiatis licet pravam interpretationem contra & præter mentem concedentis producere, aut alio quoque modo privilegiis sibi concessis abuti, vel aliorum privilegiis derogare; digni alioqui, qui privilegia sua amittant.

4. Quibus præterea modis amittitur privilegium?

Amittitur Primo, Morte privilegiati, si personale sit privilegium. II. Lapsu temporis, si privilegium sit temporale. III. Præscriptione 30. vel 40. annorum. IV. Renunciatione, tacita vel expressa. V. Revocatione, aliisque modis.

c. 4. &c.
Privilegia
24. h. i.
Vide Suarez. de Legib. lib. 8. c.
34. & seqq.

Dd 5

De

De Purgatione Canonica

TIT. XXXIV.

Hactenus de generibus criminum, si non satis probata fuerint, inest est Purgatio Canonica illis, qui crimine aliquo diffamati sunt, vel nomen suspecti; & dicitur Canonica hæc Purgatio, quod a SS. Canonibus inventa & prodita sit, ac summa Purgationi civili, quam *Vulgata* vocant.

1. *Quid igitur est Purgatio Canonica?*

Purgatio Canonica est innocentia, per objecto crimine Canonice facta ostensio seu demonstratio.

2. *Quis alicui indicere potest hanc purgationem?*

c. 12. h. t. Judex, qui de crimine cognoscit, cognoscere debet, de quo quis infamatus. Idque vel ad instantiam ejus, qui purgandus est, vel ab ipso iudice ei, qui de generis aliquo crimine infamatus est, eadem fide digno, quem verisimile sit non esse pejeraturum.

c. 1. & ibi. gl. & Abbas h. t.

3. *Quomodo & qua forma fieri solet?*

De Purgatione Vulgari. 427

In primis jurat reus, tactis S. S. Evan-
geliis, de veritate, se objectum sibi cri-
men non perpetrasse: tum compurgato-
res (quos eligit iudex, probæ vitæ homi-
nes) saltem de nullo crimine condemna-
tos aut suspectos, ejusdem ordinis cum
affamato, quem & familiariter noverint
de credulitate, quod scilicet credant eum
verum jurasse, nec objectum crimen ad-
mississe. Compurgatorum autem olim
certus & determinatus fuit numerus ho-
rumque arbitrarius est, pro qualitate delicti
aut infamiæ.

c. ult. eod.

c. 7. 9. &
aliis eod.

c. 5. 23. & d
c. ult. eod.

De purgatione Vulgari.

TIT. XXXV.

1. Cur dicitur Vulgaris hæc Purgatio?

Quod vulgo tantum & temere usurpa-
ta sit, ac nullo modo approbata: vel
a vulgo, diabolo instigante, in-
& inducta.

c. 20. Men-
nam &
can.

c. 20. Con-
sulisti 2.

2. Quibus modis & qualiter fieri
solent?

q. 4.

Variis modis I. Per Monomachiam
seu duellum, olim etiam inter Christia-
nos jam inde a temporibus Barbarorum
initalia usurpatum. II. Per ignem, hoc
est,

Cujar. ad
lib. c. F. t. l.

*Vid. Co-
var. 4.*

*Var. c. 23.
Sib. Uffel.
t. Extua-
rum sup.
tit. prox.*

est per ferrum candens, per prunam
gum; quibus modis habebatur
qui ad tactum ferri candentis, aut
læsus evasisset. III. Per aquam ferream
manum in aquam immittendo; aut
frigidam, immersione trina in aqua
si tertio emergeret, innocens esset; si
pernataret, nocens.

De Injuriis & damno dato

TIT. XXXVI.

Ubi de veritate constiterit criminis
per legitimas probationes, seu quocumque
modo, iudicis partes erunt, ut per
pœnas reo infligendas satisfiat
sæ de injuriis & damnis.

I. Injuria nomen quomodo bitur?

Accipitur de injuriis quocumque
illatis, quod & inscriptio Tit. Injuriis
nimirum & generaliter, pro omni
quod non jure fit, & specialiter
l. i. D. b. t. prius, quatenus in contumeliam seu
temptum alterius infertur, scilicet in
sionem sive corporis sive fame.

1. Injuria specialiter accepta quomodo fit?

Duobus, aut re aut verbis. Re, quo. d. l. i § l. 15. Res manus inferuntur & corpus caeditur §. 2. D. eod. Verbis, ad l. 15. §. Quando convicium dicitur. Quo refer. 27. can. 1. & ea, quae fit scripto vel libello famo. §. ult. V. & vel maxime ad infamiam alicujus qu. 1. pertinet.

3. Qua actio eo nomine competit?

Agitur injuriam vel civiliter, vel criminaliter. Civiliter ad aestimationem injuriam; permittiturque injuriam passis eam aestimare: quam deinde aestimationem iudex suo arbitrio moderari potest, & vel iuxta eam reum condemnare, vel etiam §. in sum- minoris, prout ei visum fuerit. Criminali- ma juncto ter ad poenam extraordinariam officio ju- §. poenaln- stit. eod. dicis reo irrogandam.

Est & actio injuriarum ad palinodiam, in foro ac praxi usitata, qua agitur ad retractationem injuriam, & ad restitutionem honoris ac famae; locum habet in injuria, quae fit verbis aut scripto. Estque civilis haec actio, secundum plerosque non vero criminalis; ea ratione, quod recte cumuletur cum actione, qua

qua ad æstimationem injuriæ agitur, cum
cumulatio alias admitti non possit.

Ex causa damni injuria dati, quæ
citum est alicui in rebus suis circa
meliam alicujus personæ, datur jure
Vide Myn- actio L. Aquiliæ, & reparari oportet
sing. cent. 2. damnum, sive dolo malo datum sit,
Obs. 93. culpa etiam levissima.

4. Restitutio damni dati cui & a quo
facienda?

Hæc facienda est, qui damnum
sus est, ejusve hæredi, ab eo, qui damnum
dedit, ejusve hæredibus, quatenus hære-
ditas patitur: contraque eisdem
c. 8. b. t. damni proponenda erit, non etiam con-
tra alium. Et non tantum damnum, sed
& expensæ omnes, quas adversarius in
lite persequenda fecerit, refundende
sunt.

5. Qua ratione ergo toleratur usus pigro-
rationum seu repressalia-
rum?

Prohibitæ quidem illæ sunt utroque
jure, tanquam graves Reip. & aequitati
naturali contrariæ, ut quibus alius pro
alio prægravetur, & quidem jure Canoni-
cum sub pœna excommunicationis &
interdicti, non obstante prætextu cupis-

consuetudinis. Ratio est, quia non *Nov. 57. Ut*
 licet rationem, inquit Imp. alium qui *non fiant*
 esse debitorem, alium vero exigi; *pignorat.*
 nec alteri molestum esse pro alio quo-
 lam &c. Mores vero usum repressalia- *Vide*
 tam probant, concurrentibus his, iuxta *Gvid. Pap.*
 causa debiti vel delicti, conquestione *q. 32. &*
 apud Principem, & auctoritate publica *34. Dam-*
 el Principis, pignorationes ejusmodi *haud.*
 antecedentis. *prax. crim.*
c. 78.

De Pœnis.

TIT. XXXVII.

Damno reparato, refususque expensis, te-
 netur insuper reus ad pœnam sive satis-
 factionem delicti, impositam vel a lege
 seu canone, vel, si nulla certa pœna
 canonibus sit statuta, arbitrio judicis
 infligendam.

1. Quid igitur est Pœna?

Est supplicium, quo quis ob delictum *c. Dilectus*
 afficitur, sive noxæ vindicta, seu de- *ii. b. 1.*
 horum omnium coercitio aut satisfac-
 tio, a lege vel ministro legis imposita.
 Brevius, est afflictio ad vindictam
 criminis seu culpæ imposita. *Afflictio, Vulting.*
 nam, qua quis punitur & premitur, *hic ha.*
 vel in corpore, vel in statu suo, vel etiam
 in

in ære & bonis fortunæ, quæ poena
tur pecuniaria.

2. *Quotuplex est Poena Canonica*

Alia est Ordinaria, partim a ju-
d. c. II. h. t. pto, id est, lege vel canone, partim
§ l. 3. D. scripto statuta. Alia Arbitraria, a
eod. iudicis arbitrio infligenda.

II. Alia est Civilis, alia Criminalis.
Illa utilitati privatorum & parti la-
plicatur; hæc ad vindictam publicam
spectat. Ad civilem refertur poena
ventionalis, quæ contractibus appo-
let: inter criminales poena recedat
pecuniaria.

3. *Pœna Conventionalis quæ, & a quo
exigitur hoc jure?*

Pœna conventionalis dicitur, quæ
contractibus apposita ex conventu
partium contrahentium committitur
venda ab eo, qui contractum violat
eundem observanti. Hanc etiam
mittunt Canones, saltem quatenus
e. 7. h. t. & currit legitimum interesse, & pro factis
c. Per tuas ri coactione partis ad observandum
sup. De ar- implendum contractum. Nisi poena
bitur. rit adjecta quantitati solvendæ, in
dem & ultra modum legitimum
toriarum usurarum; hæc enim poena

non potest. Similiter pœna conven- *arg. l. 15. C.*
 onalis peti non potest, utroque contra- *De usur.*
 entium æque contractum violante, cum *§ c. 9. b. t.*
 ad pœnam uterque obligaretur: quia pœ-
 na unius cum alterius pœna compensa-
 tur, salvo interesse Reip.

*4. Panam pecuniariam quando recte impo-
 nit Judex Ecclesiasticus?*

Quando nulla alia pœna certa per Ca- *c. 3. b. t. c. 4.*
 nones statuta est: tunc enim arbitrio re- *sup. de ra-*
 liquitur iudicis, ut loco pœnæ corpora- *priorib. § c.*
 lis, aut alterius, pœnam infligat pecunia- *4. sup. de*
 riâ. Ita tamen, ut, quando Pecunia ali- *off. jud. de*
 quem mulctat, omnem avaritiæ vitet su- *leg. d. c. 3.*
 pœtionem. Et quidem secundum canones *Sess. 25. c. 5.*
 pœniæ sic exactæ pars dimidia in utili- *de reform.*
 tatem Ecclesiæ, altera dimidia in eleemo-
 sinam erogari jubetur. Concil. quoque
 Trident. eandem pecuniam piis duntaxat usi-
 bus destinandam esse decrevit.

*Quæ præterea sunt pœna Canonica cri-
 minales?*

Æ sunt variæ, pro varietate & gravi-
 tate criminum: & vel sunt *Spirituales*
 & excommunicatio, Suspendio & Inter-
 dictum, de quibus infra Tit. XXXIX. vel
Corporales, quæ circa corpus versantur.

c. pœn. in fine sup. I. *Pœna Carceris perpetui*: quæ & capitalibus adnumeratur, iis scilicet

De heret. bus, quibus in foro laico vita adimetur.

c. 27. in fine ruf. De V. S. Abbas in c. II. *Detractionis in Monasterium*, legendam inibi pœnitentiam: quæ hodie in usu esse desuit.

Tua 6. h. t. d. c. 6. III. *Depositionis ab Ordinibus Ecclesiasticis*, ab omni officio & beneficio, ideoque non nisi pro

admodum & gravi crimine imponenda

five ea Verbalis sit, quæ solis fit

& Deposito Simplex dicitur; five Actualis, quæ & Solemnis, fit

solemni degradatione, & nihil est quam executio depositionis verbalis

adhibito certo numero Episcoporum veluti in depositione Presbyteri

c. infelix XV. qu. 7. depositione Diaconi trium, vel locorum

scoporum totidem Abbatum, usum

træ & baculi habentium: vel si non commode haberi poterunt, sufficientes

Conc. Trid. Sess. 31. 4. berii alias graves personas in

refor. ced. c. 10. h. t. Ecclesiastica constitutas, & juris

can. inventum XVI. 47. detractisque Clericis

& ibi gl. stibus & insignibus Ordinis sui, ad exauctorationis militaris atque

omni privilegio Clericali, tanquam

cus reliquitur puniendus iudici

quidem continuo post degradationem

IV. *Adeptionis* sive *Privationis* offici- c. 24. *inf.*
 arum & beneficiorum : quæ gravis quo- *De sent.*
 re pœna censetur, non nisi pro gravibus *excom.*
 delictis & casibus in jure expressis imponi *&c. 4. sup.*
 solita. His alii addunt pœnam damna- *De rapt.*
 tionis ad triremes, exilii, fustigationis ac
 verberum, ea tamen moderatione adhibi-
 ni officia, ne flagella in vindictam sanguinis
 pro emansare videantur.

De Pœnitentiis & Remissionibus.

TIT. XXXVIII.

pena, de quibus Tit. proximo, fori sunt
 externi seu judicialis : hoc Tit. agitur
 de pœnis fori interioris, seu animæ, id
 est, de pœnitentiis & Remissionibus
 sive Indulgentiis.

1. *Quid est Pœnitentia & quotu-
plex?*

Pœnitentia est quædam dolentis vin- *can. Pœni-*
 dicta, puniens in se quod dolet com- *tentia 4.*
 misse. Et est vel *Interna* : sc. virtus *dist. 3. De*
 tantis seu actus interior, quo pœnite- *pœnit.*
 mus & dolemus de peccatis; vel quo
 præterita mala plangimus, & plangenda *can. Ecce.*
 non committimus. Vel *Externa*, & est *39. in fine*
 Sacramentum, quod jam baptizatis, sed *De pœnit.*

E e 2

nau-

dist. 1. § naufragium passis, id est in peccato
can. 1. § 6. mortale lapsis, tanquam secunda
dist. 3. gii tabula ad salutem necessaria
 vit.

(Pœnitentia non est sacramentum
 & specialissime sic dictum: quia non est
 externo aliquo a Deo instituto symbolo, sed
 substantia est: nec novo testamento peccata
 sed locum etiam habuit pœnitentia in veteri
 testamento. Vid. Joh. Gerhard. *Confess. Cathol.*
2. part. 3. art. 16. cap. 1. Neque etiam ad
 ministri (*quam sub pœnitentia completio*
 est sacramentum, quanquam enim illa pro
 fusio remissionis peccatorum pœnitentibus
 lis applicatur, deest tamen externum elementum
 a Christo in hunc usum institutum.)

2. *Quæ sunt partes Pœnitentiæ?*

Partes integrales Pœnitentiæ, et
 teria quasi proxima (nam materia
 peccata) sunt *Contritio, Confessio & Satis*
factio, quibus concurrentibus Pœnitentia
 peccatorum operatur remissionem.

(Dux sunt essentielles veræ & salutari
 tentiæ partes: Contritio & fides *Marc. 16. v. 16.*
5. Act. Apostol. 26. vers. 24. Conf. Augustinus
12. pr. Confessio vero externa est requiritur
 comitans pœnitentiam, ut remissionem pec
 torum peculiariter impetraturus, & S. Iacobus
 stiam sumpturus in cœtu sanctorum, in
 Ecclesiæ ostendat, *contritionem ac fidem*

Hülsem. extens. theol. cap. 9. th. 12.
Satisfactio absque scripturæ suffragio pars
pœnitentiæ statuitur: neque ab homine fieri
potest ullo modo iræ divinæ satisfactio, sed so-
lum Christi meritum, qui non solum pro origi-
nals, sed etiam pro actualibus satisfecit peccatis,
plenissime sufficit. Vid. Gerhard. Confess. Cathol.
(1. part. 3. art. 15. cap. 56.)

3. Quid est Contritio?

Contritio est animi dolor ac detestatio
peccato commisso, cum proposito non
peccandi de cætero. *conc. Trid. Sess. 14. c. 1. p. 4.*

4. Quotuplex est Contritio?

Duplex, alia perfecta, quæ proprie
Contritio appellatur, & est dolor ac dete-
statio peccati propter Deum summe dile-
ctum, ob ejus bonitatem supernaturalem,
sicut ut auctor est gratiæ, ac gloriæ: alia
imperfecta, quæ dicitur *Atritio*, & est
dolor ac detestatio peccati super omnia,
cum proposito vitæ melioris ac voto Sa-
cramenti; non tamen propter Deum
summe dilectum, sed quia contritio illa
imperfecta vel ex peccati turpitudine, vel
ex gehennæ & pœnarum metu communi-
ter concipitur. *Trid. d. loco.*

(Add. Hülsemann. d. 1. thes. 3. 5. 6. 8. & 9.)

5. Quid Confessio?

Confessio est peccatorum suorum.
Ee 3 Sacer-

Sacerdoti proprio, habenti jurisdictionem & absoluendi potestatem, ad eam sacramentalem remissionem obtinendam facta declaratio & accusatio.

6. *Daturne hæc potestas cuilibet sacrodoti?*

Conceditur quidem illa una cum potestate Ordinis, atque in ipsa ordine, sed quasi in habitu & incompleta, quia nequit exire in actum, nisi articulo mortis vel alio quocunque articulo gravi.

Trid. loco cit. & Sess. 23. c. 15. de reform. rochiale beneficium habeat, aut ab alio modo specie. Præterquam articulo mortis vel alio quocunque articulo gravi.

7. *Quæ peccata in Confessione sunt primenda?*

Venialia quidem utiliter, sed non necessario: mortalia vero omnia aperte distincte, quantum post diligens conscientie examen fieri potest, una cum circumstantiis notabiliter aggravantibus aut minuentibus, exprimenda sunt.

Vide Valens. hic §. 3.

(Enumeratio peccatorum, quotquot diligentem reminiscenciam succurrunt cogitationi, licita quidem est, sed non necessaria: consuetudinem præcepta legitur, Vid. *Lut. 18. ad or.*)

38. Augustan. *Confess. art. 11. & 25.* ubi
sententia ex ipso Canonico jure confirma-
Vid. Gerh. *Conf. Cathol. lib. 2. part. 3. art.*
(cap. 4.)

8. Quid est sigillum seu secretum Confes-
sionis?

Est obligatio celandi & non revelandi *Trid. Sess.*
a, quæ in Confessione dicuntur, & au- 14. c. 8. *cir-*
antur., non tantum omnia peccata *ca fin. &c.*
mortalia aut venialia, sed & omne id, 9. *can. 85.*
per quod peccatum in Confessione dete- *de pœnit.*
ctum directe vel indirecte quocunque, *dist. 1.*
modo posset revelari, in genere vel in
specie.

9. Quid est Satisfactio?

Est solutio pœnæ pro peccato, quam
Sacerdos per potestatem clavium, non
solvendum duntaxat, sed & ad ligam-
tum sibi concessam, pro mensura delicti
imponit, vel ipse pœnitens sponte sua pro
judicando peccato suscipit. Vel Satis- *Trid. Sess.*
factio est quædam compensatio Deo facta *i. c. 8. cir-*
pro injuria ei illata per peccatum; cum *ca fin. &c.*
proposito eum amplius non offendendi, 9. *can. 85.*
spe veniæ. *de pœnit.*

(Minister Ecclesiæ non debet satisfactiones *dist. 1.*

pœnitentibus imponere; Fieret enim hoc aut
satisfactio aut ligantis Clavis potestate: non illa,
pœnam enim obligare, haud est solvere; non
haec

hac, quia ea restringitur ad impenitentes. Neque ipsam vel Christus vel Apostoli penitentibus satisfactorias pœnas imposuisse legunt, sed gratuitam illis peccatorum remissionem nuntiaverunt, eosque peccatis impostis vere jufferunt *Luc. 24. vers. 47. Augustin. confess. art. 12. in fin. Vid. Gerhard. d. 1. Cap. ad d. art. 12. Joh. Marc. Ant. de Dom. de Eccl. l. 5. c. 7.*

10. *Quæ hic dicuntur Remissiones*

can. Peccatum De pœnit. dict. 1.

Remissiones nihil aliud sunt quam indulgentiæ, per quas tollitur pœna temporalis peccati, quæ remanet, sub per Confessionem & contritionem peccati culpa.

II. *Quotuplices sunt Indulgentiæ*

can. Quodcumque XXIV qu. 1.

Sunt vel *Private*, quæ a singulis sacerdotibus, qui curam habent animarum, dari possunt, juxta illud, *Quodcumque solveris &c.* vel *Publicæ*, quæ conceduntur nisi a S. Pont. & cæteris Episcopis; sed quorum hac in parte limitata est potestas ad certum tempus, & certumque numerum dierum, qui certum non potest, nimirum in consecratione Ecclesiæ, non ultra anni unius spatium, & in anniversario consecrationis XL. dierum. Solisque subditis profunt hujusmodi

modi indulgentiæ; Plenissimam & ge. c. 4. in fine
 ralem remittendi potestatem habet S. &c. ult.
 Pont. & peccatorum omnium veniam eod. in 6.
 concedit.

(Indulgentiæ Papales desituuntur scripturæ
 suffragio, imo cum ipsa omnino pugnant. Uni-
 cus enim est mediator Christus 1. Tim. 2. v. 3.
 qui est propitiatio pro peccatis nostris 1. Jo. 2. v. 2.
 extra quem non est Salvator Esa. 43. v. 25. nec est
 in alio quopiam salus Actor. 8. v. 12. Atque bo-
 na spiritalia gratis nobis contingunt, ac proin-
 de non possunt nec debent pecunia emi vendive.
 Matr. 10. v. 8. Actor. 8. v. 20. Ac ejusmodi
 raris indulgentiis sanctissimæ & perfectissimæ
 Christi satisfactioni summa inferitur injuria.
 Vid. Gerhard. d. art. 16. cap. 7. Dn. Niemann.
 Disp. d. indulgent. Notanda hic veniunt ipsius
 Hostiensis summ. tit. de pæn. & remiss. verba:
 non tamen intelligas, quod ipsa contritio pec-
 cata dimittat: sed in ipsa contritione, gratia
 Dei donat omnia liberaliter. Unde Ambrosius:
 Nemo tollit peccata, nisi solus Christus, qui est
 agnus tollens peccata mundi.)

De Sententia Excommunica- tionis.

TIT. XXXIX.

Restat gravissima omnium pœnarum.
 Ecclesiasticarum Excommunicatio,
 animam delinquentis occulto velut

gladio penetrans, qua Ecclesia bel-
les suos ac contumaces ferire solet,
que species censuræ Ecclesiasticae.

1. *Quid est Censura Ecclesiastica.*

Est poena spiritualis & medicinalis
vans primario usu aliquarum alio-
rum spiritualium, per Ecclesiasticam
testatem ita imposita, ut per eandem
dinarie absolvi possit. Censuræ spiritualis
sunt: Excommunicatio, ut dixi, suspensio
& interdictum, Irregularitas proprie
censura non est, ne quidem ex delicto
contracta, sed inhabilitas quædam.

*Svarez. de
Cens. disp.
1. num. 5.*

2. *Quotuplex est Excommuni-
catio?*

c. Nullus I. Alia est Excommunicatio Major
89. *Et* alia Minor. Major est, quæ separat
pen. b. t. de quem non solum a corpore Ecclesie
pæn. Et stico, & communione spirituali seu par-
ult. sup. d. ticipatione Sacramentorum, tam active
Cler. ex- quam passive, hoc est, ut nec ipse excom-
com. mi- municatus ea percipere, nec aliis admi-
nistr. Gl. Et nistrare possit; sed & a societate fidelium
Dd. in 2. c. tam in divinis quam humanis. Minor est
8. in V. non quæ tantum separata a communione pas-
nisi b. t. siva Sacramentorum, quæ scilicet in
consistit perceptione.

II. Ultra-

II. Utraque hæc, sive major sive minor, alia est *Ajure*, quæ scilicet infligitur a rege seu Canone, vel Synodo aliqua, generali aut particulari; & hæc durat perpetuo: alia *Ab homine*, quæ per sententiam infertur iudicis, & hæc, mortuo aut deposito iudice; qui eam tulit, expirat.

III. Rursus utraque vel est *Sententia lata*, quæ ipso facto ante denunciationem aut sententiam iudicis infertur; non aliter tamen, quam si hoc ipsum verbo exprimatur, veluti *ipso facto, ipso jure* sit excommunicatus, vel sub pœna latæ sententiæ: vel est *Sententia ferendæ*, quæ non infligitur ipso jure, sed per sententiam: quamvis excommunicatio minor hoc modo vix infligi soleat, quia sententia hujusmodi nullam aut exiguam vim haberet, cum talis excommunicatio ultra peccatum mortale, parum operetur.

3. *Qua forma Excommunicatio ferri debet?*

Sub distinctione respondendum est. *c. Sacr. 48.* Nam quæ ab homine infertur, non nisi *b. t. & c.* una præmissa monitione in scriptis legitime facta ferri potest: nisi necessitas rationem eodæ aliquid suadeat. Neque sufficit una monitio pro tribus, sed per terna interstitia *2. c. 4. ars. titia 13. n. 8.*

stitia facienda est non ininus quam sex dierum pro quolibet interstitio. Quæro a Canone infligitur nullam ræcedentem monitionem, sed ipsa non est & facit pro monitione.

4. *In quo differt quoad hoc Anathema ac Excommunicatione majori?*

Differt, non quidem in eo, quod anathema fortius liget, sed quod excommunicatio citra solennitatem infligit simpliciter a corpore Christi sive Ecclesia avellat: Anathema vero solennem præterea maledictionem & execrationem addat, in majorem detestationem excommunicati.

can. Debit. 5. Quid si Judex aliquem simpliciter communicet, non exprimendo, majori an minori excommunicatione?

109. XI. *qui 6. ubi forma*

prescribitur.

Cov.

in c. Alma.

p. 1. §. 6.

nn.

Tunc intelligi debet lata excommunicatio major, ut analogum stet pro minori suo significato, quod hic est major excommunicatio secundum quid. Ut nihil obstat, quod alias in pœnalibus interpretatio sit facienda.

6. *Qui Potestatem habent excommunicandi?*

Omnes qui ordinariam habent jurisdic- c. 29. sup.
tionem in foro exteriori, ut summus Pont. qui est Ecclesie universalis Pastor, potest. jud.
Episcopi in sua dioecesi, ceterique Præla- deb. c. 33.
ti Episcopis inferiores, quibus est com- sup. de Si-
municata Jurisdictio Episcopalis, ut sunt mon. Vid.
Abbat, Præpositi Ecclesiarum collegia- Conc. Trid
tarum, regularium & secularium, Capi- Sess. 25. c.
tulum sede vacante, quique ex delega- 26. de re-
tione vel consuetudine eam potestatem form.
acceperunt.

(Isthunc Pastoris universalis titulum, & ex-
communicandi potestatem Pontifici haud con-
cedimus: Sed sit major excommunicatio, in no-
stris terris, admonitionibus caute præmissis,
juxta Consistorii causam prius rite cognoscen-
tis, decretum consensu ipsius Principis adhibi-
to: neque etiam minor excommunicatio, seu
suspensio a sacrae cœnæ usu ministris Ecclesie
absque Consistorii præscitu competit. Vid.
Fürstl. Weimar. Kirchen-Ordn. Capit. 27.
Fürstl. Coburg. Kirchen-Ordn. de Anno 1626.
cap. 25. Churfürstl. Sächs. Kirchen-Ordn. pag.
324. Fürstl. Magdeb. Kirchen-Ordn. cap. 22. §.
14. & seqq. Add. Struv. Dissert. Crim. XV. de
banno Eccles. & secul. thes. 13. & seqq.)

7. Qui possunt excommunicari?

Solus homo Christianus & baptiza-
tus; quia excommunicatio est Ecclesia-
stica jurisdictionis: atqui non baptizati
&

& non Christiani, ut Judæi, cæcæque Gentiles, quia extra Ecclesiam Dei, Ecclesiæ non tenentur legibus. Hoc item vivus sit, non mortuus, quia excommunicatio medicinalis est, non mortalis, nisi forte judex declaret, aliquando dum viveret, censuras incurrisse.

8. *An & universitas excommunicari poterit?*

Non potest, sed singulares tantum personæ, & de collegio aliquo illi duntaxat quos culpabiles esse constiterit, ne forte contingat quosdam vere innocentes, non contumaces sententia excommunicationis feriri.

9. *Qui absolvere ab excommunicatione possunt?*

Inprimis ab excommunicatione majori absolvit S. Pont. vel ejus a latere Legatus, quibus Legatis intelligitur hoc mandasse præ reliquis, qui cæteris dignitate antecellunt. Aliis vero absolvitur ab hujusmodi excommunicatione non licet, nisi hoc illis Pont. nominatim mandaverit. Quod tamen fallit, cum quis in extremo vitæ periculo constitutus sit, quo casu quilibet Sacerdos absolvere potest; ut & ex alia justa causa. Sed & a

*c. Porro in
fine h. t.*

in minori excommunicatione absolvi quis *qui vero*
potest etiam per quemvis simplicem Sa- *epd.*
erdotem. *c. Nuper*

(Absolutio a banno Ecclesiastico seu excom- *29. vers.*
municatione itidem apud nos non nisi a Confi-
fessorio, precedente causae cognitione, decerni-
tur, ac similiter ipsius Principis assensus adhiben-
dus est. Vid. Ordin. Ecclesiast. *superius allegat as*
Struv. d. *dissert. ibes. 36.*)

10. Quid est Suspendio?

Est censura Ecclesiastica, qua Clerico
sive ministro Ecclesiae interdicitur usus & *Navar. in*
exercitium officii vel beneficii sui, aut al- *Man. c. 27.*
terius functionis Ecclesiasticae. *num. 151.*

11. Quid interdictum Ecclesiasti-
cum?

Est censura, qua interdicitur non tan-
tum Clericis & ministris Ecclesiae, ne di-
vina officia celebrent: vel Sacramenta
administrent; haec enim simplex est su-
spensio: sed & aliis certis personis aut lo-
cis, ne pro illis aut illis divina celebren-
tur. Nam interdictum privat solo usu *Covarr. in*
exteriori, quatenus singulis fidelibus *c. Almap.*
communis est, & tantum in divinis, & his *2. §. 1. n. 10.*
quidem expressis.

12. Quotuplex igitur est Interdi-
ctum?

Du-

Duplex, aliud Personale, aliud locale; & utrumque vel Generale vel particulare. *Generale* est, cum terra sive v. g. Regnum, Provincia, civitas, castrum interdicto subicitur. Item *Generale* est, quod fertur generaliter in personas, v. g. universitatem vel collegium & ligat singulos de collegio, quamvis collegio existunt. *Particulare* inest, cum fertur vel in locum singulum v. g. Ecclesiam, sive unam aliquam, vel in plures particulares, aut etiam omnium loci & oppidi; vel in personam unam sive plures.

*c.17.inf.de
V. S.*

*Covarr.
ibi supr.
com. 9.*

De verborum significacione.

TIT. XL.

Tituli duo sequentes iique postrema generales sunt, & spectant ad universitatem totius juris Pontificii scientiam, & ad calcem compilationis horum librorum, uti factum quoque in Digestis, relati sunt. Et quidem Titulus Verborum signif. utilitatem suam habet, quia in omnibus ante omnium standanda sunt verba, ad hoc inventa, ut demonstrent voluntatem & mensuram scribentis.

*c. Labeo. v.
§. 2. D. De
super. leg.*

*Quomodo igitur verba regulariter intel-
ligenda sunt?*

Non secundum quod sonant, sed se- c. 25. in fi-
cundum mentem proferentis, cum *ne h. t. &*
non intentio verbis, sed e contra verba *c. 2. sup. de*
intentioni deservire debeant. Et plerum- *appel. c. 8.*
que dum proprietates verborum attenditur, *h. t. l. pen.*
sensus amittitur veritatis. Neque verba *D. ad ex-*
captari oportet, sed qua mente quid dica- *hibend.*
tur animadvertere convenit.

TITULUS XLII.

& ultimus.

De regulis Juris.

*(Omissus est hic titulus: inde ex
Andr. Vallensi est adjectus.)*

Regula sumitur ex jure, non vero jus ex
Regula *l. 1. D. h. tit.* & propterea,
postquam de toto jure Pontificio actum
est, subjicitur coronidis loco *Tit. De Re-*
gulis Juris; & quidem post *Tit. De Ver-*
borum Significat. quia disputatio de vo-
cibus simplicibus præcedere debet dis-
putationem de compositis.

Ff

1. Regu-

1. *Regula unde est dicta?*

Dicitur Regula ex eo, quod recta sit, vel, ut alii volunt, ex eo, quod sit, vel normam recte vivendi praebeat, quod distortum pravumque corrigat, habetur in *can. Regula Dist. 3.* Et Graecus dicitur Canon. *can. Canon. ead. Dist.* Unde & Jus Pontificium dicitur Canonum, id est Regulare.

2. *Quid est regula apud Jurisconsultos?*

Jurisconsultis Regula est quaedam compendiosa enarratio multarum rerum, variis partibus juris definitarum. Unde Azo Regulam definit, esse plerumque rerum traditionem compendiosa mentione factam: & Paulus, *Jurisc. in d. d. h. t.* Regulam esse, quae rem, quae breviter enarrat. Cujus sensus est, quod in regula sit oratio, quae rem, quae est, Jus, quod in ipsa controversia oportet, seu causam ac rationem plerumque rerum in arte juris definitarum breviter, id est, generaliter, & quidem ex constituto & recepto enarrat. Certe enim, ut & in aliis scientiis, non omnia facta & individua, utpote infinita, possunt aliqua ratione comprehendi ac

cognosci, ita neque Leges, neque Senatus
 consulta ita scribi potuerunt, vel possunt,
 ut omnes casus, qui quandoque incidunt,
 comprehendant, *l. 10. neque Leges D.*
De LL. necessum fuit, exemplo aliarum
 constitutionum, etiam in jure, ex iis, quæ in
 variis ejus partibus definita sunt, aliquas
 generales Regulas constituere, quæ con-
 tenerent causam & rationem primariam,
 qua moti fuerunt prudentes ad ita defi-
 niendum, & proinde nobis primariam
 rationem juris controversi decidendi præ-
 ferrent. Sic Ulpianus, cum in diuersis ju-
 ris partibus observasset primum moribus
 acceptum, deinde Legibus constitutum,
 quod foeminae non possent esse judices, Ma-
 gistratum gerere, postulare, curatrices es-
 se, sic de similibus, inde desumpsit & con-
 stituit universalem regulam, quod foeminae
 in omnibus civilibus officiis, vel publicis
 honoribus sint *l. 2. D. eod.* Et rursus, cum
 in variis in partibus juris definitum esset, pi-
 ces, feras bestias, lapillos in littore ma-
 ris inventos, fieri occupantis, quia in nul-
 lius bonis sunt, inde desumpta est hæc
 compendiosa regula: quæ in nullius bonis
 sunt, fiunt primo occupantis; & sic de si-
 milibus. Atque ita patet imprimis, cur
 regula dicatur ex jure nasci, non autem

Ff 2

Jus

Jus & Regula. Secundo patet; quia
 sit utilitas Regularum juris, quoniam
 sint Regulæ Jurisconsultis, quod illic
 cis Aphorismi, Geometris Postulata
 cur dicat Jurisconsultus in l. 1. D. de
 quod si vitiata sit regula, perdetur
 cium suum. Porro regulæ, quæ hinc
 duntur, sunt, quod omnis res, per
 cunque causas nascitur, per easdem
 solvatur, c. 1. Quod dubia in meliorem
 partem sint interpretanda c. 2. Quia
 necessitas illicitum faciat licitum; l. 1.
 les. Quarum prima primariam con-
 net rationem & causam, cur stipulatio
 quæ est verbis contracta, possit
 ipso jure dissolvi; non etiam emptio,
 catio, mutuum, & alii contractus, nisi
 quam verbis initi; Item cur emptio,
 catio, mandatum, societas, quæ
 consensu contrahuntur, possint etiam
 contrario dissensu dissolvi; & sic de
 liis Regulis Juris Can. ut fufius hic
 kius, ad quem Lectorem remitte-
 timus.

ADDENDA

ad pag. 42. quest. 2.

(Ordo quidem s. distinctio inter officia minorum Ecclesie recte observatur. Vid. 1. Cor. 14. c. 26. & seqq. & c. 12. & 29. & seqq. Ephes. 4. 11. 1. Tim. 1. & 17. 19. Phil. 1. & 1. Verum hierarchia Ecclesiastica & ordines apud Pontificios uenturi nec a Christo nec ab Apostolis sunt instituti, sed posterioribus temporibus inventi: quo pertinet, quod c. nullus. 4. dist. 60. & c. in novo. dist. 21. præter Episcopatum, Presbyteratum; & Diaconatum nulli alii recenseantur. Vid. Marc. Ant. de Dom. d. Republ. Eccl. lib. 3. c. 2. Gerb. Minist. Eccles. c. 5. sect. poster. Hulsemann. brev. Theol. ext. cap. 19. & thes. 13.)

Ad pag. 54. rubric. & quest. 1.

Ordo vel ordinatio non est sacramentum propriè dictum, quia illa non est ejusmodi actio facta a Deo præscripta, qua intercedente externo ministro, ab ipso Christo instituta quodam elemento ac symbolo, certo ritu ac debito modo adhibito, gratia promissa ac remissio peccatorum hominibus applicatur & obsignatur. Quamvis enim Deus gratiam ministro Ecclesie, ad prædicationem verbi divini & administrandi sacramenta, conferat 1. Tim. 4. non tamen est ea, quæ in sacramentis exhibetur. Neque impositio manuum est divinitus instituta, sed libera ceremonia ab Apostolis adhibita, Act. 16. & 13. 14. 1. Tim. 4. & 5. 2. Tim. 1. qua persona electa ad ministerium & vocata, precibus Deo commendatur, & sacro officio quasi mancipatur. Vid. Gerhard. de Ministr. Eccles. cap. 3. sect. 12. Hulsemann. brev. Theol. ext. cap. 19. & thes. 12.

Ad eand. quest. 1. d. pag. 54.

(Ordinationis hunc effectum esse, ut
imprimatur animæ character aliquis, et
& quod inde quasi ex opere operato conferantur
dona ad ministerium requisita, sacris litteris
convenit Vid. Gerhard. *d. sect. 12. th. 95.*
Similiter quæ de characteris seu signi consecrationis
ritualis ac indebilis impressione, per beatissimos
asserunt Pontificii, sacre scripturæ non sunt
formia: & quod baptismus non fit reiteratione
ratio non est characteris impressio, sed ordinatio
nisi baptismi adhibendi institutio. Vid. Gerhard.
*baptism. th. 12. 7. & d. sacr. th. 95. Hulsem.
lib. c. 10. th. 12.*)

*Ad pag. 274. quest. 1. not. post verba
litteris.*

(Nec praxi primitivæ Ecclesiæ convenit)

*Ad pag. eandem quest. 2. post verba
Christi.*

(Legitima hujus sacramenti, cœnæ scilicet
nicæ, administratio non consistit in sola
consecratione benedicti panis, nec in sola benedictione
benedicti vini, sed utrumque, juxta
institutionis verba, ad sacramenti integritatem
requiritur. *Matth. 26. 8. 26. 27. 28. Luc. 22. 19.*
Add. 1. Cor. 11. 17. Vid. Gerhard. *tom. 4. d. 12.*
cœn. cap. 9. Et *Confess. Cathol. part. 2. m. 1.*
cap. 7. Hulsem. *express. breviar. Theol. 3.*
th. 12. & 13.)